

slovenské dotyky

ročník XIV číslo 11 november 2009

cena: 18 Kč/0,6 €

Stredoeurópania v Prahe

(str. 4-5)

Za Milanom Tomčíkom

(str. 8-9)

Humor Roberta Vana

(str. 14)

Farebná senzácia

(str. 24)

Návrat

slovenského tanga

MAGAZÍN SLOVÁKOV V ČR • ČESKO-SLOVENSKÉ VZŤAHY • KULTÚRA A SPOLOČNOSŤ

Zahraniční Slováci - mílník č. 2009

VLADIMÍR SKALSKÝ

V posledný októbrový a prvý novembrový deň sa v Bratislave uskutočnilo Valné zhromaždenie Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Tretie riadne, nadväzujúce na predchádzajúce z roku 2006. Po troch rokoch sa bilancovalo, čo sa podarilo, kde sú rezervy, čo treba urobiť nového a kto to urobí. Dvadsať rokov po tom, čo padol nielen berlínsky múr, ale aj múry medzi Slovákami a Slovákami, tými vonku a tými doma, tými na západe a na východe.

Čo Svetové združenie Slovákov v zahraničí dosiahlo? Rozšírenie členskej základne - dnes je jeho členmi

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOJNÝ

viac ako sto najväčších a najvýznamnejších spolkov a inštitúcií z 23 krajín. Nadviazanie korektných vzťahov so štátnymi orgánmi a ďalšími inštitúciami SR, počínajúc najvyššími štátnymi činiteľmi, podpredsedom vlády, ktorý má problematiku v portfóliu, cez rezorty, najmä kultúry, zahraničných vecí a školstva, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí ako hlavného partnera až po Maticu slovenskú, médiá a odborné pracoviská. Presadzovanie záujmov na európskej úrovni - o spolupráci s organizáciou Európania vo svete viac na inom mieste nášho časopisu. Dôležité je aj zriadenie profesionálneho sekretariátu v centre Bratislavy, ktorý je k dispozícii členom, pomáha riešiť ich problémy a požiadavky, dáva zázemie pre ich schôdzky. Ale aj zriadenie Čestného grémiu SZSZ ako výkladnej skrine slovenského sveta, plnej špičkových osobností. Podarilo sa navýšiť grantový program na podporu aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí - v čase nástupu nového vedenia SZSZ bol jeho objem na úrovni 8 mil. Sk ročne, po rokovaniach vo výbere NR SR pre rozpočet a menu sa zvýšil na 20 mil. Sk ročne, po ďalších s podpredsedom vlády Dušanom Čaplovičom a po zásadnom rozpore Ministerstva financií SR s predsedom vlády Robertom Ficom 40 mil. Sk; z iniciatívy SZSZ aj garancia, že táto suma nepoklesne, obsiahnutá v štátnej koncepcii. Svetové

združenie dosiahlo otvorenie možnosti podporovať aktivity Slovákov v zahraničí zo systému Pro Slovakia MK SR. Pomohlo presadiť viaceré ad hoc podpory pre významné projekty Slovákov v zahraničí - či už išlo o Ľudové noviny, Slovenský dom v Mlynkoch alebo rekonštrukciu základnej školy v Užhorode a gymnázia v Báčskom Petrovci. SZSZ má významný podiel na prijatí prvej strednodobej Koncepcie štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015. Podarilo sa lepšie zviditeľniť problematiku Slovákov v zahraničí v slovenských médiách. Združenie sa ako partner podieľa na tvorbe dvoch cyklov televíznych dokumentov o Slovákoch v zahraničí. SZSZ dokázalo zaujať rozhodné postoje v prospech Slovákov v jednotlivých krajinách - v kauzách ako Slovenský dom v Mlynkoch v Maďarsku, či proti pamätníku vraha Slovákov Kurasu v Poľsku. Medzi úspechy treba zaradiť aj vlastné aktivity, ktoré sa v uplynulých troch rokoch podarilo rozbehnúť: zriadenie internetového portálu Slovacivosvete.sk, vydávanie Antológií slovenskej literatúry v zahraničí, zriadenie a udeľovanie Ceny Ondreja Štefanka i vstup do udeľovania Ceny Jaroslava Ševčíka, usporadúvanie Dní slovenského zahraničia v rôznych krajinách, naposledy s veľkým úspechom v Maďarsku, ako aj zapojenie do desiatok ďalších kultúrnych projektov.

Pochopiteľne, nie všetko sa podarilo dosiahnuť - na niečom sa podpísala ekonomická kríza, na niečom nedostatok politickej vôle. No a najviac gólov sme si dali vlastných zbytočnými spormi. Delegáti vyslali jasný signál, že s týmto by sa malo skončiť.

A aký sa má realizovať v ďalšom období program? Aj o tom rozhodovali delegáti. Keďže zvolili za predsedu opäť autora tohto článku, znamená to pochopiteľne okrem iného pokračovanie vo všetkých pozitívnych veciach, ktoré združenie už dosiahlo. Medzi priority patrí sústrediť sa na lepšiu komunikáciu s členskou základňou, dôležitou zmenou je vytvorenie inštitútu regionálnych tajomníkov. Akcentovať chce SZSZ aj spoluprácu s médiami, medzi iným na projekt zabezpečenia dostupnosti vysielania Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu pre Slovákov v zahraničí. Ide o projekt dodávky dotovaných prijímačov pre individuálny príjem pre jednotlivých Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí o to prejavujú záujem. Projekt je dohodnutý s Ministerstvom kultúry SR. V legislatívnej oblasti je pre SZSZ v najbližšom čase prioritou spružnenie volebného zákona. Ten umožňuje voliť Slovákom žijúcim vo svete, no súčasný spôsob odvolenia spoza hraníc je príliš komplikovaný, navyše je tam takáto možnosť málo spropagovaná. V prvej fáze by sa malo umožniť voliť na zastupiteľských úradoch, ale aj tým, ktorí prídu domov na Slovensko. Korešpondenčný spôsob voľby by sa mal výrazne zjednodušiť a v dlhodobejšom výhľade by sa mala umožniť voľba prostredníctvom internetu. Napokon, vytvorilo

by to úplne nový komfort pre všetkých občanov SR. SZSZ má plány aj na európskej úrovni, napríklad, aby sa po ratifikácii Lisabonskej zmluvy v budúcej štruktúre eurokomisariátov vytvorilo portfólio aj pre problematiku Európanov žijúcich mimo svojej rodnej krajiny. Medzi projekty patrí aj distribúcia slovenskej knižnej tvorby do krajských komunít, vybudovanie Pamätníka slovenského vystaňovalctva a Múzejnej zbierky, oslovenie miest a obcí so zoznamami vhodných osobností slovenského sveta pre pomenovanie ulíc a námestí, či výskumné projekty jazykovedného, etnografického, štatistického a sociologického charakteru.

Podrobnejšie o priebehu III. riadneho Valného zhromaždenia Svetového združenia Slovákov v zahraničí v ďalšom čísle Slovenských dotykov.

(Autor je znovuzvoleným predsedom SZSZ)

SVIEČKY NA SYMBOLICKOM CINTORÍNE

Nie je to tak dávno, čo sme si všetci pripomenuli Pamiatku zosnulých. Ponavštevovali sme miesta posledného odpočinku našich najbližších, položili na hroby kvietok a hľadiac do blikotavého plamienku sviečok sme si zaspomínali na život a príbehy tých, ktorí sú blízki nášmu srdcu. Je to tak správne, pretože v dnešnom rýchlym svete inak ani nemáme priveľmi času zastaviť sa a venovať aspoň niekoľko myšlienok ľuďom, ktorí už medzi nami nie sú. Mali by sme si však vyhraďiť trochu času i na tých, ktorých sme osobne ani nepoznali. Uvedomila som si to, keď som čítala správu o pietnej spomienke na Symbolickom cintoríne pod Ostrvou vo Vysokých Tatrách. K dnešnému dňu je tam 302 pamätných tabúl s menami 438 ľudí, ktorí v Tatrách zahynuli alebo im boli blízki. Svoju tabuľku tu má aj zakladateľ a iniciátor výstavby Symbolického cintorína, český maliar Otakar Štáfl, ktorý dlhé roky pôsobil práve vo Vysokých Tatrách. Tento cintorín navštevujú nielen tí, ktorí tu majú pamiatku na svojho blízkeho, ale tiež desiatitisíce turistov. Prvou, po mene známou obeťou vo Vysokých Tatrách, bol richtár zo Spišskej Belej Adam Kaistein, ktorý zahynul v polovici 17. storočia. Jedna z najstarších tabuliek patrí maďarskému horolezovi Jenő Wachterovi, ktorý zahynul v roku 1907 pri zlaňovaní zo Žabieho koňa. Lokalita, kde bola pôvodne umiestnená jeho pamätná tabuľa, neskôr bola tiež prenesená na Symbolický cintorín, sa dodnes volá Wachterka. Jedna z najnovších tabuliek patrí poľskému himalájstvi Piotrovi Morawskému, ktorý zahynul tohto roku pod Dhaulágiri. Je dobre, že množstvo ľudí zapálilo opäť sviečky aj na tomto cintoríne, kde síce neležia telá zosnulých, ale ich mená sú so slovenskými Tatrami navždy spojené.

Naďa Vokušová

Lepšia voda na Slovensku

Stav vodných tokov na Slovensku sa v súčasnosti podľa vedúceho odboru kvality povrchových vôd Slovenského hydrometeorologického ústavu Borisa Minárika zlepšuje. Monitoruje sa stav slovenských tokov tromi typmi meraní na 1800 bodoch. Výsledky nie sú dobré približne na polovici z nich. Najlepšia situácia je na horských tokoch, nasledujú väčšie rieky a najšpinavšie sú väčšinou malé toky. Na Slovensku je však napriek problémom so znečistením dostatok vody. „Sme strecha Európy, u nás sa vody tvoria a odchádzajú od nás a ešte aj Dunaj nás dotuje relatívne čistou vodou,“ uviedol B. Minárik. Vysvetlil, že po vybudovaní Gabčíkova sa v okolí Bratislavy a na Žitnom ostrove ukázalo, že voda z Dunaja, ktorá sa tak do niektorých oblastí dostala, bola v lepšom stave ako dovtedy prítomná podzemná voda. Poznamenal tiež, že o kvalite vody z Dunaja svedčí aj fakt, že v maďarskej Budapešti slúži ako zdroj pitnej vody asi pre dva milióny ľudí. Zabezpečenie odvádzania a čistenia vôd zo sídel nad 2000 obyvateľov do roku 2015, ktoré Slovensku vyplynulo zo vstupu do Európskej únie, by malo byť vyriešené. Problémom sú, nao-

pak, malé obce, kde na vybudovanie kanalizácií a čističiek chýbajú peniaze. Európska únia požaduje aj čistenie vôd od živín, ako sú dusík a fosfor. B. Minárik priblížil, že pri mestách nad 100 000 obyvateľov sa túto požiadavku podarí zrealizovať, pri menších mestách a obciach podľa neho však Slovensko precenilo svoje sily.

Peniaze pre Slovákov v zahraničí

Návrh budúročného rozpočtu pre Úrad Slovákov žijúcich v zahraničí dost' ochromil činnosť úradu. Na rokovani parlamentného výboru pre kultúru a médiá to povedala jeho predsedníčka Vilma Prívarová. Na budúci rok by mal úrad dostať o vyše 332 tisíc eur (10 mil. Sk) menej. Celkový ich rozpočet sa pohybuje na úrovni 2 000 047 eur (60,25 mil. Sk). ÚŠZZ chce udržať grantový systém v takej výške ako minulý rok, a to na úrovni 1 327 756 eur (40 mil. Sk). „Nechceme, aby na to doplatili naši krajanovia, lebo to ide na podporu ich aktivít, na výstavbu kultúrnych stánkov či edičnú činnosť,“ upozornila. Úrad však tým bude musieť obmedziť svoje aktivity na Slovensku. „Z financií, ktoré nám zvýšia, nebudeme môcť ani zďaleka

zorganizovať všetky akcie a aktivity, ktoré úrad zabezpečuje na území SR,“ dodala. V. Prívarová zároveň poukázala na to, že ÚŠZZ zo svojho rozpočtu každoročne zabezpečuje aj realizáciu medzivládnej dohody medzi Slovenskom a Maďarskom o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry. Na tieto aktivity išlo minulý rok 99 581 eur (3 milióny Sk).

Komisia pre schvaľovanie projektov na pomoc krajanickým spolkom a organizáciám v zahraničí v roku 2008 hodnotila 847 žiadostí krajanov, uchádzajúcich sa o finančnú podporu z rozpočtu ÚŠZZ. Tie pochádzali z 27 krajín a celková požadovaná suma sa vyšplhala na 4,14 milióna eur (124 572.740 Sk).

Jazykový zákon v praxi

Novela zákona o štátnom jazyku platí mesiac. Ministerstvo kultúry tvrdí, že zatiaľ za jeho porušenie netrestá, chce k nemu dodať jednoznačný výklad. Minister kultúry Marek Maďarič v septembri tvrdil, že zákon nebude trestať súkromné osoby, ale inštitúcie, ktoré neuposlúchnu upozornenie. Slovenská pošta chcela napríklad výklad, čo majú robiť zamestnanci na poštách v obciach, kde žije najmenej 20 percent

ľudí patriacich k národnostnej menšine. Za jej unáhlený príkaz, aby zamestnanci hovorili len po slovensky, sa už v parlamente ospravedlňoval minister dopravy Ľubomír Vážny. „Jedna fyzická osoba chcela vedieť, či je možné používať český jazyk v informáciách pre spotrebiteľa, a jedna reklamná firma konzultovala s rezortom otázku prekladu reklamného výroku v televíznom spote do slovenčiny,“ povedal hovorca Ministerstva kultúry Bednár.

Ministerstvo do konca roka vypracuje metodické pokyny, ktoré dajú výklad sporným otázkam zákona. Pripravujú ich pracovníci ministerstva z odboru literatúry, knižnej kultúry a štátneho jazyka a z odboru legislatívy a práva. Kým nevyjdú, budú len upozorňovať, nie trestať. Od septembra na ministerstvo prišlo aj niekoľko žiadostí o informáciu a o stanovisko k výkladu novely. „Týkali sa napríklad vysielania obecného rozhlasu, textu na pamätnej tabuli, používania štátneho jazyka v úradnom styku a v informačných systémoch, používania cudzích slov v médiách a spôsobu výkonu dohľadu,“ povedal Bednár. Okrem toho dostal rezort aj niekoľko podnetov na preskúmanie porušenia zákona, najmä pre vysielanie obecného rozhlasu či bilbordov v maďarskom jazyku.

... rozum zostáva stáť

Z októbrového zápisníka Ďurka Pražiaka

Október. Mesiac, keď sa na Slovensku zbláznilo počasie; keď súťažili stromy a nárazovo premožené psy so smutnými očami jazdili v koči-koch; keď politici premýšľali nahlas a ľudia sa posúvali v čase; keď holuby na slovenskom nebi nad Lietavskou Lúčkou opakovane desil čarodudský úkaz - lietajúci červený delfín s ľudskou tvárou; keď sa mocne fúkalo do pahreby vlastenectva a ktosi neznámy v Nitrianskom kraji zatúžil dožiť sa 430 rokov. Mesiac, keď Slováci častejšie začali hľadiť do očí opíciam a varanom; keď krvavá čachtická pani sa opäť ujala vlády a popredný slovenský činiteľ priznal, že v politike občas trpí; keď sa Slovensko zaradilo za Ghanu a Uruguaj, ale niektorí tvrdili, že pred. Skrátka, život sa ani v októbri neprestal prelievať cez okraje a rozum občas zastavovať.

„Ťažko vrátiť hrdosť Slovákom, keď napíšete, že Jánošík bol zločinec,“ povzdychol si premiér Fico na adresu ohováračov slovenského národného hrdinu, na čo hŕni chlapi z ministerstva školstva vyskočili doslova na nohy a naskutku usporiadali prvú konferenciu o vlastenectve. Ak čo nie je vyslovene na škodu, môže byť na úžitok, zhruba tak privrat potesujúcu iniciatívu hovorca prizvanej Matice slovenskej Bajaník a slovenské vlastenectvo živoriace v pásmo podpriemernosti sa začalo nádejne zachvievať.

Spor freudistov a jungiánov v slovenskom parlamente vrcholil v októbri kauzou národnárskeho poslanca Slotu, ktorý si zvykol na červenom tryskáči značky Delfín pravidelne prelietavať nad rodnou Lietavskou Lúčkou. Freudisti sa nazdávajú, že ide o typický sublimátny prejav latentnej libidózne afinity ku koalíčnému partnerovi Mečiarovi, ktorý o Slotovi povedal: „Poznám ho lepšie než jeho manželka.“ Jungiáni to vidia ináč: „V nebezpečných leteckých vývrtekách nad domom svojej bývalej manželky, ktorým jej rodič hovorila 'slopingy', sa zrkadlí zložitý amalgám pilotovej duše: predstava seba ako legendárneho 'červeného baróna' slovenského neba i zašifrované citové volanie o pomoc.“ Parlamentný Výbor pre nezlučiteľnosť funkcií sa zamyslel nad finančnou stránkou vecí - jeden let stojí normálne viac než jeden poslanecký plat

- a nad tvrdením majiteľa tryskáča Alexandra Moskalina, trenčianskeho podnikateľa namočeného do výbušnej kauzy emisie: „Je pravda, že Jano na ňom lieta. Zalietat' si na ňom môže, keď si naleje benzín. Sme kamoši, to je normálne, aj autá sa požičiavajú.“ „Dáva to logiku,“ prijal vysvetlenie člen Výboru pre nezlučiteľnosť funkcií Petrák. Logiku „suj dženeris“, povedal by jeden mladý pražský, latinsky podkutý televízny politológ. Už tradične celkom ináč nazerajú na lety svojho parlamentného kolegu poslanci za maďarskú stranu SMK. Ich šéfka Ágnes Biró Moskalinovi neuverila: „Nepoznám také priateľstvo, ktoré by bolo také nezištné, že by sa požičiavali všetky veci. Len na severnom póle je to tak, že si požičiavajú aj manželky.“ Tým vrátila do hry freudistov a pribrala do nej aj Eskimákov. A upozornila voličov, že Slotu vzlieta na tryskáči v podstate len kvôli tomu, aby na nich mohol kašľať aj vysoka. Kauza sa naďalej - ako inak, však - vyšetruje a bude vyšetrovať. A poslanec Slotu naďalej lieta a plaší holuby nad Lietavskou Lúčkou. Asi toľko z najzávažnejších politických udalostí.

Z tých nepolitických už len v stručnosti: Najväčšiu výstavu psov v dejinách kynológie usporiadali v Bratislave. Súťažiť prišlo 21 000 psov. Španielsky veterinárny psychológ Adolf Cabané upozornil, že psy cestou na súťaž v lietadlách bývajú dost' vystresované. Tých s najsmutnejšími očami potom majiteľa radšej vozil po areáli v koči-koch. Kynológ Krowiak prezradil, že tohto roku súťažila aj svorka slovenských chovachov. Slovenským Stromom roka 2009 sa stal 84-ročný topoľ čierny z Petržalky. Slovenská lipa veľkolistá z Myjavu sa umiestnila až na treťom mieste. Slováci začali viac chodiť do zoo. Sociologička Kusá sa nazdáva, že zoo ponúka v kondenzovanej forme ilúziu, že rýchlo a intenzívne sa skontaktujete s prírodou a nemusíte sa jej prispôbovať. Film Báthory sa stal najpremietanejším filmom a ktosi z Nitrianskeho kraja vyhral v Lote 430-násobok priemernej ročnej mzdy Slováka.

Večer je hlúpejší ráno, povedali si mnohí koncom októbra, prispali si a ráno boli o hodinu múdrejší. S výnimkou tých, ktorí sa potom cítili vyslovene prespaní. Letný čas vymyslel Benjamin Franklin. Spolu s hromozvodom. Ale ten sa mu vdaril viac. Toľko k októbri.

Jaro Vojtek neveril, keď mu spolužiak z vysokej školy rozprával o dedine na východe Slovenska, ktorú politická moc v roku 1946 rozdelila na dve časti, hranice potvrdila múrom a strážiacimi ruskými vojakmi. V pozmenenej podobe zostala doteraz. „Také niečo som musel vidieť, a preto som sa vydal na cestu. Cestoval som dva dni. Prídem do dediny a naozaj, zrazu rampa. A za ňou, už na Ukrajine, dedina pokračovala,“ hovorí Vojtek.

O hranici mimo nás i v nás

Vo Veľkých a Malých Slemenciach nakrúcal šesť rokov, výsledkom je film „Hranica“. Na konci októbra ho diváci videli na festivale v Jihlave a Jaro Vojtek z neho odchádzal s hlavnou cenou pre najlepší dokumentárny film zo strednej a východnej Európy.

🔗 Ako ste sa dostali k dedinke Slemence a smutnému príbehu jej obyvateľov?

Keď som študoval na VŠMU, kamarátil som sa aj s hercami. Raz, vo vtedy známom podniku Depreso, popíjal som so študentom herectva Tiborom Tóthom a ten mi začal rozprávať, že žije v dedinke, ktorá je už šesťdesiat rokov rozdelená na polovicu, medzi Ukrajinou a Slovenskom, a ako chlapec mal túžbu prejsť celú dedinku na bicykli, ale nedalo sa. Myslel som si, že sme toho dost popili, ale keď som sa do Slemeniec vybral, zistil som, že je to bohužiaľ pravda... Začal som sa o dedinku intenzívne zaujímať a paralelne s nakrúcaním filmu „My zdes“ som začal v roku 2001 nakrúcať aj „Hranicu“.

🔗 Keď ste začínali s nakrúcaním, aká bola vaša predstava o filme? Menila sa počas nakrúcania?

To bol zo začiatku pre mňa veľký problém. Ako uchopiť tému, ako sa na hranicu pozrieť. Veľmi dlho som sa chodil do Slemeniec len tak rozprávať s ľuďmi, dostať sa k niečomu, od čoho by som sa odrazil. Historiky, ktoré som okolo hranice nazbieral, boli minulosťou, a film mi vyznieval stále veľmi staticky. Nechcel som rôznymi obrazovými vykonštruovanými situáciami prerozprávať príbeh „Hranice“. Prišlo mi to veľmi umelé; ale hlavne, ja mám rád film postavený na autentických situáciách, ktoré dýchajú životom, človečinou. Je to, myslím si, ťažší a komplikovanejší spôsob, ale zachytiť niečo, čo sa vás dotkne silou neopakovateľnosti autentického pocitu, to, že máte pocit, akoby ste to s tými ľuďmi preživali, je pre mňa stále neopakovateľnou výzvou. Podarilo sa mi nájsť postavy, ktorým doteraz umelo vytvorená „Hranica“ zasahuje do životov. A začal som zachytávať ich osudy. Ako sa menili osudy počas nakrú-

cania, tak sa menila aj predstava o filme. Moja predstava sa naplnila a dúfam, že si v nej diváci nájdu aj niečo pre seba. Verím tomu, že čím intímnejšia, subjektívnejšia je moja predstava vo filme, tým som univerzálnejší a otvorenejší. Otázne je, aké široké divácke pole oslovím, lebo keď nakrúcam, nemyslím na diváka, ale riešim seba. O to som šťastnejší, keď film niekoho osloví. Nehovorím, že nedávam vo filme základné komunikačné prvky. Chcem diváka ťahať, prekvapovať, aby netušil, kedy bude koniec. Aby ho to zarazilo a zároveň nenechalo chladným. Keď pôjde z kina, aby nedostal len to, čo žiada, ale aj niečo navyše, s čím nerátal. Aby sa prostredníctvom filmu o mne dozvedel, ako vidím svet a veci okolo seba.

🔗 Aké poslanstvo ste chceli filmom „Hranica“ pretlmočiť divákovi?

Chcel som sa zamyslieť nad absurdnosťou vytvárania akýchkoľvek hraníc. O tom, aký je človek, jednotlivec sám bezmocný aj v tejto dobe voči mocenským rozhodnutiam štátu, či vyšších záujmov. Kde je v dnešnej dobe človek ako identita, neopakovateľný, jediný so svojimi životnými príbehmi? Čo je to jednotlivec v dnešnej dobe, ktorá je stelesnením masovosti? Sám človek voči priestoru, v ktorom žije. O jeho živote sa možno rozhoduje úplne niekde inde a on na to nemá dosah. Zároveň som sa chcel zamyslieť nad absurdnosťou našich činov a konaní. Pozrieť sa na seba. Aby sme boli schopní sebareflexie, i v uvedomovaní si straty obyčajných hodnôt, akými sú láska, pokora, tolerancia, všímavosť, skromnosť, to, že jeden druhého nepodrazíme, otvorenosť, priamosť, priateľstvo, slušnosť..., ktoré sú v našom živote nesmierne dôležité, inak sa cítime strate. Je to akýsi autoportrét vecí, ktoré sa ma dotýkajú, a tým, že ich nakrúcam, snažím sa o nich dozvedieť čo najviac. Preto nakrúcam filmy, lebo neopakovateľní autentickí ľudia, poznačení iróniou života, sú knihy, ktoré nikde nekúpíte...

🔗 Ako dlho vznikal váš film?

Nakrúcanie sa začalo v roku 2001. Vtedy som zachytil prvé diania na hranici a v dedinke.

Čakal som na rôzne udalosti, a keď som mal už rozohrané jednotlivé osudy, už som ich len sledoval v skutočnom dianí, v ich živote. Sedem rokov som zaznamenával dedinku a osudy jej obyvateľov.

🔗 Osudy obyvateľov Slemeniec ste prestali zaznamenávať v roku 2007. Zaujímate sa o dedinu aj naďalej, ste v kontakte s protagonistami filmu?

Bohužiaľ len s niektorými. Dedinka je na ukrajinskej hranici a to je z Bratislavy tam a späť okolo 1000 km. Takže je to časovo náročné. Ale niekedy si zavoláme s Tiborom Tóthom. A hlavne, už žijem inými filmovými postavami, tak sa musím naladiť na iný pocit.

🔗 V čom vám vyhovuje časozberná metóda nakrúcania dokumentov?

Dlhodobý zber materiálu pre mňa znamená byť čo najbližšie k pravde. Niekedy to môže byť veľké riziko, čo bolo aj v prípade „My zdes“, alebo „Hranice“, lebo som nevedel, aký koniec príbeh bude mať. Stálo ma to veľa nervov, ale už sa radšej púšťam do istejších vecí. Napríklad som začal nakrúcať Róma Sendreia, ktorý ide do politiky, do volieb. Niejako to už len dopadne... Je to tiež o tom, keď dlhodo- bo sledujete jeden priestor alebo človeka, tak sa vám ukáže v rôznych podobách, plastickejši, dramatickejší, spoznáte ho a vidíte, ako aj v bežnom živote kamarátov a ľudí okolo seba, dôvernejšie. To znamená intímnejšie, a vtedy ma to baví.

LUDOMIR MOLITORIS PRI OTVORENÍ VÝSTAVY O ČASOPISE ŽIVOT

PAVOL ŠKRAK A VLADIMÍR SKALSKÝ

Stredná Európa sa zišla v Prahe

Slovensko-český klub organizuje už od roku 2006 s podporou Medzinárodného výšehradského fondu projekt Visegrad - Terra Interculturalis, venovaný vzájomným národnostným menšinám. Práve organizácie týchto menšín v Maďarsku, v Poľsku, na Slovensku a v Česku sú spoluorganizátormi. V tomto roku pribudli aj kolegovia zo srbskej Vojvodiny.

Hlavným podujatím je už tradične odborná konferencia. Tentoraz sa však nekonala na tradičnom mieste, v slovenskom kaštieli v Budmericiach, ale v Prahe - 24.-26. septembra, a to hneď na niekoľkých miestach. Hlavné rokovanie sa konalo v Nostickom paláci, sídle Ministerstva kultúry ČR, kam sa akcia presunula z priestorov Poslaneckej snemovne, kde sa konalo mimoriadne zasadnutie parlamentu. Mimochodom, povolenie tohto presunu trvalo od odoslania žiadosti e-mailom po udelenie

súhlasu zo strany ministerstva presne sedem minút. Úvodnú recepciu hostila Restaurace U dvou Slováků na Týnskej ulici, sprievodná výstava v Galérii SOGA na Malostranskom námestí a záverečná recepcia v blízkej reštaurácii U zlatého preclíku, ktorá kedysi niesla aj meno Visegrad. Hostia boli ubytovaní v hoteli Marriott Courtyard, ktorý sa stal partnerom konferencie.

Projekt má popri odbornej aj kultúrnu zložku. Tá bola zastúpená aj na konferencii hneď dvakrát - výstavou

o päťdesiatich rokoch slovenského časopisu v Poľsku Život a výstavou českého maliara, žijúceho na Slovensku, Rudolfa Filu.

Na čele organizačného výboru projektu stojí veľvyslanec SR v ČR Ladislav Ballek, koordinátorom je autor tohto článku. Na otvorení zazneli aj slová podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre európske záležitosti, vzdelanostnú spoločnosť, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča, ministra kultúry ČR Václava Riedlbaucha, pozdrav ktorého

predniesol kvôli náhlemu odchodu šéfa rezortu do Poslaneckej snemovne vrchný riaditeľ sekcie ministra Stanislav Karabec, ako aj zástupcov maďarského, poľského a slovenského veľvyslanectva v Prahe.

Na konferencii sa zúčastnilo množstvo predstaviteľov menšín, odborníkov i politických predstaviteľov, vrátane zástupcu generálnej riaditeľky Odboru pre národné a etnické menšiny pri Úrade premiéra MR Antala Istvána Paulika, súčasného i bývalého riaditeľa Sekretariátu Rady vlády ČR pre národnostné menšiny Ondřeja Klípu a Andreja Sulitku, zástupcu riaditeľa Odboru regionálnej a menšinovej kultúry MK ČR Václava Appla, riaditeľky Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov Miliny Sklabinskej, zástupcov poľskej menšiny v Česku a súčasne Ostravskej univerzity Josefa Szymeczka a Radomira Sztwietni, či Olgy Šrajerovej zo Sliezskeho ústavu v Opave, ktorá sa roky venuje výskumu menšín. Za zastupiteľské úrady Maďarska, Slovenska a Poľska vystúpili s príspevkami radkyňa-vyslankyňa Gertrud Kelemen, zástupkyňa veľvyslancu Viera

VIERA VISKUPOVÁ A LADISLAV BALLEK

POHĽAD DO SÁLY

Viskupová a prvý tajomník Jacek Niedzielski. Nechýbali predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Ján Fuzik, riaditeľka tamojšieho Slovenského osvetového centra Katarína Királyová, predsedníčka Zväzu Maďarov

Obce Slovákov v ČR Peter Lipták, predseda Spolku Slovákov a Čechov v Poľsku Ludomír Molitoris, s ktorým z Poľska pricestovala aj historička Milica Majeriková, predseda ČeskoSlovenskej scény Dušan Malota či autor tohto článku ako

vzťah štátov strednej Európy k svojim vnútorným a vonkajším národnostným menšinám a kultúra, médiá a školstvo národnostných menšín. Účastníci sa zhodli na tom, že národnostné menšiny predstavujú obohatenie kultúry

skúsenosti s aplikáciou medzinárodných noriem ako Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane práv národnostných menšín či Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov. Podporili Štokholmské odporúča-

ANDREJ SULITKA, NAĎA VOKUŠOVÁ A JÁN FUZIK

S KATARÍNOU KIRÁLYOVOU

v Českej republike Anna Rákóczi, člen Rady vlády ČR pre národnostné menšiny Štefan Medzihorský, šéfredaktorka Ľudových novín v Maďarsku Alžbeta Račková, predsedníčka Slovensko-českého klubu Naďa Vokušová, predseda

predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí.

Hlavnými témami boli tentoraz spolupráca menšín na medzinárodnej úrovni, integračné zoskupenia na celosvetovej a európskej úrovni,

krajín, v ktorých žijú, ako aj krajín svojho pôvodu. Upozornili na skutočnosť, že za hranicami svojej vlasti žije tretina maďarského i slovenského národa, štvrtina poľského a šestina českého. Vyjadrili prevažne dobré

nia organizácie Európania vo svete (Europeans Throughout the Europe - ETTW), vrátane vytvorenia Agentúry pre Európanov vo svete s vlastným rozpočtom.

Vladimír Skalský

SNÍMKY: KAMILA KYTKOVÁ

Slovák viceprezidentom Európanov vo svete

Organizácia Európania vo svete (Europeans Throughout the World - ETTW) si 9. októbra na svojom Valnom zhromaždení v Bruseli zvolila nové vedenie. Predsedom sa stal Hans Jørgen Helms, zastupujúci Dánov v zahraničí. Jeho predchodca Enrique Barón Crespo, bývalý predseda Európskeho parlamentu, sa o funkciu nemohol uchádzať pre jeho angažmán pri príprave španielskeho predsedníctva v Rade EÚ. Významný post vo vedení organizácie, ktorá pôsobí už 25 rokov, obsadil aj predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí Vladimír Skalský, ktorý sa stal jedným z viceprezidentov. Generálnym sekretárom sa stal Nicholas Newman, predseda Asociácie za práva Britov v zahraničí. Za Svetové združenie Slovákov v zahraničí bola do výboru ETTW okrem Vladimíra Skalského zvolená aj náhradníčka Karin Petričková.

Členmi ETTW je 14 strešných organizácií jednotlivých európskych diaspór, medzi nimi nechýba ani Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ), ktoré do ETTW vstúpilo hneď po rozšírení EÚ o desať krajín vrátane Slovenska v roku 2004. Ďalšie diaspóry prevažne ešte k svojej strešnej organizácii iba smerujú. Organizácia v tomto roku oslávila 25 rokov činnosti na svojom zasadení v hlavnom meste Švédska. Tam prijala aj dokument, nazvaný Štokholmské odporúčania. V ňom pripomína, že v Európskej únii žije 60 až 80 miliónov občanov v inom štáte, než je krajina ich pôvodu, čo zodpovedá veľkému členskému štátu EÚ. Ďalšie desiatky miliónov Európanov žijú za hranicami EÚ, najviac v USA. To sú dôvody, prečo ETTW žiada prikladať tejto otázke na európskej úrovni omnoho väčšiu váhu. Podľa odporúčaní by túto problematiku mal dostať na starosť konkrétny člen Európskej komisie, mala by vzniknúť agentúra pre Európanov vo svete so zodpovedajúcim rozpočtom, a európskym občanom, žijúcim za hranicami krajiny svojho pôvodu, by mal byť garantovaný celý rad práv, vrátane volebného. Umožnené by im malo byť aj viacnásobné občianstvo, garantované sociálne práva, napĺňané ich potreby v oblasti vzdelávania.

Vladimír Skalský je prvým viceprezidentom ETTW v jej histórii z radov organizácií, zastupujúcich diaspory v takzvaných nových krajinách EÚ. Na jeho pozvanie sa najbližšie valné zhromaždenie uskutoční v roku 2010 v Bratislave. Pomoc pri organizácii tejto udalosti prisľúbil aj podpredseda vlády Dušan Čaplovič.

(lw)

NICHOLAS NEWMAN A HANS JØRGEN HELMS

Prvých päť októbrových dní sa nieslo v znamení predstavovania krajanov zo západnej Európy. Teda aspoň v Žilinskom a Bratislavskom samosprávnom kraji, kde sa uskutočnili Dni Slovákov žijúcich v zahraničí 2009. Hlavným organizátorom podujatia bol - ako už tradične - Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Hlavnými spoluorganizátormi boli Žilinský a Bratislavský samosprávny kraj, ďalšími spoluorganizátormi bolo mesto Žilina a mesto Bratislava. Na organizovaní jednotlivých podujatí sa podieľali aj osvetové strediská, mestské knižnice a ďalšie kultúrne inštitúcie, ako aj Svetové združenie Slovákov v zahraničí.

Po Českej republike a Dolnej zemi, tentoraz sa organizátori zamerali na naozaj široký región, na prezentáciu kultúry a života Slovákov v krajinách západnej Európy. Tieto krajiny prijali slovenských emigrantov v rôznych emigračných vlnách - najmä po rokoch 1945, 1948, 1968, ako aj tých novodobých migrantov v ostatných rokoch. Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Taliansko, Švédsko, Nórsko, Dánsko, Veľká Británia či Írsko sú krajinami, kde dnes žijú významné slovenské komunity, ktoré mali čo ukázať. Z ich radov vyšli významné osobnosti v oblasti literatúry, vedy, techniky i umenia, ktoré sa hlásia k slovenským koreňom a zároveň obohacujú svojimi vedomosťami a schopnosťami krajinu, v ktorých žijú. Na Dňoch Slovákov žijúcich v zahraničí 2009 sa predstavili súčasní predstavitelia ich umeleckého života. Program obsahoval pestrú paletu prezentácií z rôznych oblastí kultúrneho, spolkového i národného života ako napríklad galakoncerty, umelecké a dokumentárne výstavy, prezentácie knižnej tvorby a krajankej tlače, besedy s predstaviteľmi krajanových spolkov a podobne.

Na scéne západná Európa

Nechýbali výstavy kníh a časopisov, ale aj obrazov slovenského výtvarného umelca z Mníchova Martina Oscitého či Jarmily Šimai-Diviškovej zo Švédska, besedy a samozrejme galaprogramy, na ktorých vystúpila pestrá paleta umelcov. V réžii Martina Kákoša účinkovali Olivier De Cordemoy, klavír (Francúzsko); Mariana Tordjman-Gajdošová, Christine Waegman, husle, spev a akordeón (Francúzsko); Daniel Compagnon, fujara (Francúzsko); Jozef Ivaška, spev (Rakúsko); Alexander Žemla, prednes poézie (Švajčiarsko); Nad'a Hammarberg-Kristeková, Maria Hjalmarsen a Hans Wigren, prednes poézie (Švédsko); Anna-Katarína Schatzlová so synom Patrickom, spev (Švédsko); Elena Cengelová

Carina, gitara, spev (Taliansko). Skladba hudobného skladateľa Pavla Šimaia (Švédsko) Signály, v podaní umelcov: Igor Fábera, hobo; Ján Slávik, violončelo; Daniela Varínska, klavír (Slovensko), Folklórne súbory: FS Li Tchena (Belgicko), FS Ostroha (Írsko).

Na záverečnom galaprograme v Bratislave sa zúčastnil celý rad predstaviteľov politického, spoločenského a kultúrneho života, zástupcov diplomatického zboru i takmer celý výkonný výbor Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Komunikácia a empatia medzi javiskom a hľadiskom bola unikátnym a nezabudnuteľným zážitkom, ktorý demonštroval, že si skutočne rozumieme a vyznávame spoločné hodnoty.

Vladimír Skalský

Slovenský večer s galským espiritom

Október je v severočeských Tepličiach už tradične Mesiacom česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti. Vyhlasuje ho tamojšia Regionálna Obec Slovákov a program, ktorý ponúka nielen svojim členom, býva pestrý.

Tohto roku to bol napríklad koncert Česko-slovenského komorného dua Pavel Burdych a Zuzana Berešová v kúpeľnom dome Beethoven, týždeň slovenskej kuchyne v reštaurácii Zlatý kříž či stretnutie s pražským šansonierom, scenáristom a predsedom ČeskoSlovenskej scény Dušanom Malotom v salóniku Regionálnej knižnice. Posledný spomenutý večer uviedla 21.10. predsedníčka ROS v Tepličiach pani Havlasová a moderoval ho Dr. Peter Lipták, predseda Obce Slovákov v ČR. V čítaných ukážkach predstavil Dušana Malotu najprv ako autora dvoch kníh, ktoré vydal Slovenský literárny klub v Čechách. Host' potom porozprával o činnosti a najmä o najnovších chystaných predstaveniach ČeskoSlovenskej scény (o čerstvej premiére hudobnej hry Prečo sa máme rozísť? sa dočítate na inom mieste v tomto čísle Dotykov) a na veľkú spokojnosť predovšetkým prítomných dám cituplne oživoval celý večer francúzskymi šansonmi, niektorými vo vlastnom slovenskom preklade, a s gitarou. Podobné večery uvádza Dr. Lipták v rámci cyklu Klub Koreňov aj v ďalších Regionálnych Obciach Slovákov po celej Českej republike.

(veve)

Z nášho stretnutia, ktoré som si v rámci študijného pobytu v Bratislave naplánoval na niektorý deň v týždni od 26. októbra, už nebude nič. Vo štvrtok 15. októbra zomrel vo veku osemdesiatich siedmich rokov profesor Miloš Tomčík, dlhoročný profesor slovenskej literatúry na Filozofickej fakulte v Prahe a čestný predseda kruhu priateľov Českej kultúry. Narodil sa 19. septembra 1922 v Ploštíne, ktorý je dnes súčasťou Liptovského Mikuláša. Jeho otec, Ján Tomčík, sa pred prvou svetovou vojnou vyučil za murára v Budapešti. Cez vojnu sa dostal do ruského zajatia, kde pracoval na veľkostatku na Ukrajine a v okolí Odesy. Neskoršie poznal veľký kus sveta, keď v roku 1927 odišiel s via-

Po skončení vysokej školy nastúpil na filozofickej fakulte ako odborný asistent, V rokoch 1952-53 viedol odbor umenia na povereníctve školstva, vied a umení. V roku 1954 bol menovaný docentom pre českú a slovenskú literatúru. Patril k prvým odborníkom na modernú slovenskú literatúru. V roku 1957-58 bol dekanom, predtým niekoľkokrát prodekanom. Dnes sa už málo vie, že krátko po tom, čo sa stal Antonín Novotný v jeseni 1957 prezidentom, začali previerky triednej a politickej spoľahlivosti. Bola to jedna z najrozsiahljších foriem politických perzekúcií v druhej polovici päťdesiatych rokov. V skutočnosti išlo o reakciu na aktivizáciu verejnosti po XX. zjazde

nemal a tým sa začala jeho kariéra, ktorá ho priviedla až do funkcie predsedu slovenskej vlády.

Miloš Tomčík od roku 1960 pracoval v Inštitúte spoločenských vied pri ÚV KSČ v Prahe, v rokoch 1962-63 v Ústave pre českú literatúru ČSAV. V rokoch 1963-1975 prednášal slovenskú literatúru na Katedre českej a slovenskej literatúry FFUK v Prahe, v roku 1963 sa stal profesorom. V čase jeho príchodu nastávali závažné kultúrno-politické zmeny, začali sa odstraňovať niektoré ideové deformácie a skrivodlivosti päťdesiatych rokov (napríklad rehabilitácia davistov) a postupne sa odpúťovali aj spoločenskovedné disciplíny a vlastne celá kultúrna

Osobnosť česko-slovenského kultúrneho kontextu

cerými mladými mužmi z Ploštína za prácou až do Austrálie. Zakotvil na niekoľko rokov v Sydney. Bolo to v období svetovej hospodárskej krízy, na rozhraní dvadsiatych a tridsiatych rokov, takže nezískal - podobne ako ostatní kamaráti - takmer nijaký zárobok. Napriek tomu, ako jeho syn spomínal, prešiel nenahraditeľnou životnou skúsenosťou.

Malý Miloš po skončení evanjelickej ľudovej školy v rodisku pokračoval rok na meštianke a potom na Hodžovom gymnáziu v Liptovskom Mikuláši. Po maturite študoval slavistiku a germanistiku na filozofickej fakulte v Bratislave. Počas bojov o Liptovský Mikuláš na konci druhej svetovej vojny bol od januára do začiatku apríla 1945 Ploštín pod ustavičnou delostreleckou paľbou. Zasiahlo aj Tomčíkovský dom a zahynula v ňom stará matka Mária Tomčíková a strýko Michal.

Miloš začal už v roku 1943 prispievať do Národných novín a Nového rodu literárnokritickými článkami a glosami. Popri štúdiu redigoval časopis Slovo mladých a Mladá tvorba.

sovietskych komunistov. Previerky sa týkali pracovníkov ministerstiev, ústredných orgánov školstva, vrátane vysokých škôl. Odhaduje sa, že celkový počet perzekvovaných v roku 1958 bol asi päťdesiat tisíc ľudí. Miloš Tomčík vo funkcii dekana odmietol podpísať prepúšťacie dekréty významným profesorom - literárnemu historikovi Milanovi Pišútovi, ktorý bol do februára 1948 poslancom za Demokratickú stranu, psychológovi Antonovi Jurovskému a pedagógovi Jurajovi Čečetkovi. Popri tom aj ďalším docentom a asistentom, ale tieto tri mená boli nielen najznámejšie, ale pre rozvoj humanitovedných disciplín na Slovensku mali v tom čase kľúčový význam. Aj keď sa potom vývoj uberal iným smerom a niektoré veci Miloš Tomčík nemohol ovplyvniť, takáto opovážlivosť nemohla ostať bez trestu. Na Slovensku bolo zvykom, keď sa chceli niekoho zbaviť alebo fajnovo potrestať, tak ho zdanlivo povýšili tým, že ho poslali do Prahy. Je zaujímavé, že vtedy bol na právnickej fakulte v Bratislave dekanom Peter Colotka, ktorý tieto zábrany

sféra od dogmatických marxistických koncepcií pobebruárového obdobia.

V duchu československého literárneho kontextu boli koncipované prednášky z dejín slovenskej literatúry do študijných plánov českej literatúry. Profesor Tomčík viedol mnohé diplomové práce so slovenskou témou a veľa študentov bohemistiky mohli u neho robiť rigorózne skúšky zo slovenskej literatúry. Pôsobil i mimo Prahu, keď externe predniesol cyklus prednášok o slovenskej literatúre na pedagogických fakultách v Ústí nad Labem, Českých Budějovicích a v Liberci.

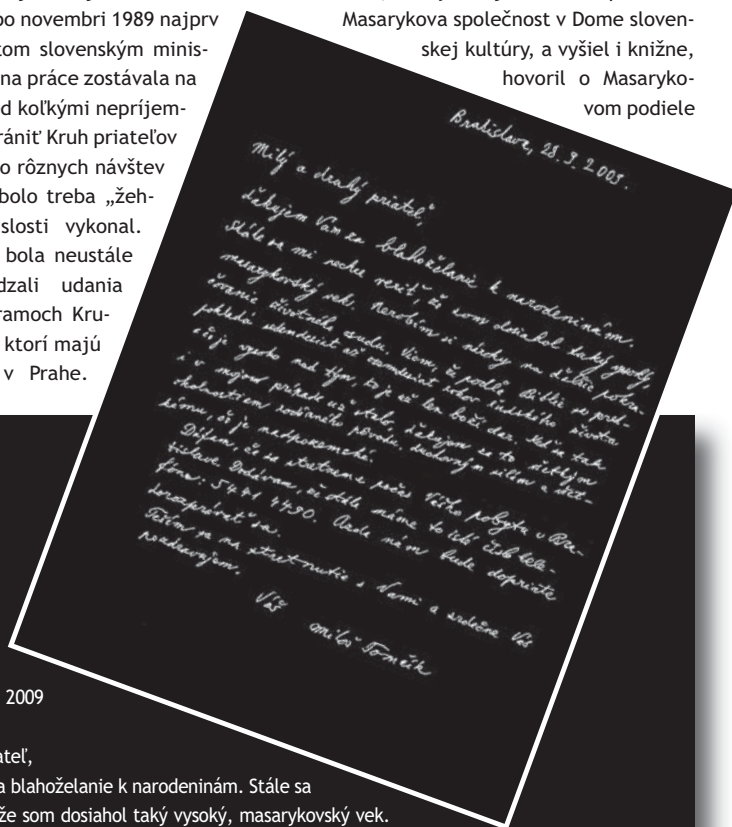
Jeho knižné práce *Na prelome epoch, Básnické retrospektívy, Epické súradnice, Tvorba a kritika* obsahovali vždy raz latentnejší, inokedy zjavný porovnávací aspekt s českou literatúrou, ale i so širším európskym literárnym kontextom. Jeho kniha *Literárne dvojobrazy* z roku 1976 je nepochybne spojená s pražskou pedagogickou aktivitou a je zameraná na skúmanie súvislostí slovenskej a českej literatúry predovšetkým v 20. storočí. Tomčíkove

skripta *Od slovenskej moderny k dnešku*, ktoré vyšli v roku 1970, tvorili na dlho literárnohistorickú učebnicu spoľahlivo orientujúcu v neľahkých normalizačných rokoch. V rokoch 1976-79 pôsobil ako lektor českej a slovenskej literatúry a jazyka na univerzite v Bordeaux, potom až do odchodu na dôchodok v Literárnovednom ústave SAV v Bratislave.

Spomínam si na jeho ochotu prednášať, i keď to bolo väčšinou len za poďakovanie. Nebol to len Miestny odbor Matice slovenskej v Prahe alebo Pamätník národného písmečníctví, zašiel i na internát Větrník i do študentského Slovenského akademického klubu. Spolupracoval so Spoločnosťou Boženy Němcovej. Pamätám sa,

teľov českej kultúry, čo bola platená funkcia, sa neustále menili, najznámejší z nich - Ladislav Snopko sa stal po novembri 1989 najprv námestníkom a potom slovenským ministrom kultúry a väčšina práce zostávala na pána profesora. Pred kolkými nepríjemnosťami dokázal chrániť Kruh priateľov českej kultúry, koľko rôznych návštev a intervencií, keď bolo treba „žehliť,“ v tejto súvislosti vykonal. Dramaturgia Kruhu bola neustále napádaná, prichádzali udania z Prahy, že v programoch Kruhu vystupujú ľudia, ktorí majú zákaz vystupovať v Prahe.

u T. G. Masaryka. V cykle prednášok *Masaryk a Slovensko*, ktorý na jar 1991 usporiadala Masarykova spoločnosť v Dome slovenskej kultúry, a vyšiel i knižne, hovoril o Masarykovom podiele

Bratislava 28. 9. 2009

Milý a drahý priateľ,
 ďakujem Vám za blahoželanie k narodeninám. Stále sa mi nechce veriť, že som dosiahol taký vysoký, masarykovský vek. Nerobím si nároky na ďalšie pokračovanie životného osudu. Viem, že podľa Biblie sa predpokladá sedemdesiat až osemdesiat rokov ľudského života a čo je vysoko nad tým, to je už len boží dar. Keď sa tak i v mojom prípade už stalo, ďakujem za to všetkým okolnostiam rodinného pôvodu, duchovným silám a všetkému, čo je nadpozemské.
 Dúfam, že sa stretneme počas Vášho pobytu v Bratislave. Dodávam, že stále máme to isté číslo telefónu: 5441 4490. Azda nám bude dopriate dorozprávať sa. Teším sa na stretnutie s Vami a srdečne Vás pozdravujem.

Váš Miloš Tomčík

ako zháňal v Literárnom fonde prostriedky na vydanie zborníku Spoločnosti, čo sa niekedy okolo roku 1985 aj podarilo.

K výročiu vzniku Československej republiky 28. októbra 2000 mu prezident Václav Havel udelil Rad T.G. Masaryka za „*vyňikajúce zásluhy o demokraciu a ľudské práva*“. Bolo to priam symbolické, lebo už ako primán na Hodžovom gymnáziu v roku 1935 dostal Masarykovu medailu. V decembri 1935, keď odstúpil prvý československý prezident T. G. Masaryk, vydalo Ministerstvo školstva a národnej osvetly Masarykovu medailu a každá stredná škola dostala dve medaile, aby ich udelila svojim žiakom. Vtedy, v Liptovskom Mikuláši, popri kvartánovi Jozefovi Čajakovi, dostal medailu aj primán Miloš Tomčík.

Od vzniku Kruhu priateľov českej kultúry, 18. apríla 1983, bol jeho predsedom do začiatku roku 1990 a odvtedy až do konca svojho života jeho Čestným predsedom. Koľko energie vydal pri koncipovaní rôznych listov, príprave programov, ich uvádzaní. Tajomníci Kruhu pria-

Ministerskí úradníci v Bratislave často nevedeli, o koho vlastne ide. Praha bola ďaleko a tak sa Agnesovi Snopkovi pod ochrannými krídlami pána profesora podarilo dostať do Bratislavy takmer celý český underground. To, čo nebolo možné predstaviť v Prahe, bolo možné v Bratislave a veľmi sa do toho nevrátilo. Táto prezieravá činnosť žala plody v ponovembrovom období.

Ja sám si spomínam najviac na Tomčíkove pôsobenie vo funkcii predsedu Kruhu priateľov českej kultúry, lebo vtedy som veľmi často s ním prichádzal do styku, keď som pracoval v bývalom Dome slovenskej kultúry v Prahe. Obdivoval som jeho trpezlivosť, láskavosť, ochotu načúvať. Na pozvanie rád prichádzal do Prahy, kde prednášal nielen v Dome, ale aj pre Spoločnosť bratří Čapků, zaslúžil sa o každoročné udeľovanie Ceny Karla Čapka v Trenčianskych Tepliciach, ktoré sa tento rok konalo už devätnásť raz. Jemu bola udelená cena ako druhému za rok 1991.

Po roku 1990 sa stal aj členom kuratória Ústa-

na aktivizácii slovenskej literatúry 19. a 20. storočia.

Najťažšie obdobie nastalo po roku 1993, keď nelojálnosťou vedúceho Kruhu priateľov českej kultúry v Bratislave nebol spolok pripravený na fungovanie v zmenených podmienkach. V novej politickej situácii, opantanej nacionalistickým ošialom, nebolo jednoduché sa angažovať okolo Kruhu. Chýbali finančné prostriedky, mnohí členovia z existenčných obáv prestali v Kruhu priateľov pôsobiť. Profesor Tomčík v tejto situácii vyvinul neskutočnú energiu, aby Kruh mohol pokračovať vo svojej činnosti.

Miloš Tomčík napriek nepriazňam doby vždy preukázal integritu svojej osobnosti. Presadzoval tie najvyššie morálne a odborné kvality, udržiavanie kultúrnosti poctivou vedeckou prácou, dialógom medzi národmi a kultúrami. Svojím taktom, jemnosťou, ale i konzekventnosťou si získal autoritu, úctu i obdiv. Jeho osobnosť natrvalo zostane v pamäti tých, ktorí ho poznali.

Vojtech Čelko

Vít'azom tohtoročného Czech Press Photo je Joe Klamar. Za fotku s nezvyčajnou kompozíciou, ktorá symbolizuje minulé i súčasné nádeje.

Nová nádej pre svet

Vyrastal na Slovensku, narodil sa na Liptove. Pretekársky lyžoval, no nakoniec prevládla vášeň pre zachytávanie okamihov. Joe Klamar sa stal profesionálnym fotografom. Jeho fotografia Baracka Obama

kompozíciou, ktorá zachytáva udalosť národného, tak aj medzinárodného významu. Symbolizuje stretnutie medzi nádejami minulosti - prezidentom Masarykom - a prevratnými zmenami súčasnosti - zvolením prvého

Joe Klamar je v odborných kruhoch považovaný za jedného najlepších fotografov pôsobiacich v stredo-európskom regióne. Emigroval v roku 1987, v Rakúsku si za cieľovú destináciu vybral Kanadu. Tam si spočiat-

pre prestížnu francúzsku agentúru AFP zvíťazila vo fotografickej súťaži Czech Press Photo 2009.

„Fotografia zaujala svojou prekvapivou a nezvyčajnou

amerického prezidenta černošského pôvodu. Je vyjadrením novej nádeje pre súčasný svet,“ opísala porota prestížnej fotografickej súťaže víťaznú snímku.

ku hľadal prácu, neskôr prišiel aj úspech. Jeho fotografie sa objavili napríklad na titulke The New York Times.

Do pätnásteho ročníka súťaže Czech Press Photo sa tento rok prihlásilo 271 autorov a zaslalo viac ako štyritisíc snímok. Klamar si za fotografiu roku odniesol peňažnú odmenu stodvadsaťtisíc českých korún a sklenenú plastiku Krištáľové oko, ktoré mu odovzdal český prezident Václav Klaus.

Slováci sa okrem Klamara, ktorý získal prvú cenu v kategórii Ľudia, o ktorých sa hovorí, čestné uznanie za Reportáž a druhú cenu za Šport, umiestnili ešte dvakrát. Tretiu cenu za Reportáž získal Boris Németh (Týždeň) za reportáž o voľbách do orgánov samosprávy obcí v slovenskej rómskej osade a Alan Hyža (Žurnál) tretiu cenu v kategórii Príroda a životné prostredie.

(ta)

Šesťdesiatnička

Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave oslávila v tomto roku 60. výročie svojho založenia. Vznikla 9. júna 1949 ako prvá vysoká škola na Slovensku so zameraním na komplexné štúdium výtvarného umenia. Jej pôvodná koncepcia vychádzala z princípov filozofie Bauhausu, ktorá spočívala na myšlienke prepojenia architektúry, umenia

a úžitkových disciplín. Dodnes sa túto koncepciu, samozrejme s prihliadnutím na aktuálne požiadavky modernej inštitúcie, podarilo zachovať.

Počas svojej histórie prešla VŠVU niekoľkými zlomovými obdobiami. Dlhých štyridsať rokov zápasila s totalitným režimom bývalej Československej socialistickej republiky, no vďaka

umeleckému zázemiu pedagógov sa jej podarilo vzdorovať. Legendárnymi sa v tom čase stali „školy“ viacerých pedagógov a dodnes sa k nim hlásia celé generácie absolventov: Matejkova škola, Kostkova škola, Hložníkova škola, Brunovského škola, študenti Václava Ciglera a podobne. Prelomovým, aj pre VŠVU, bol rok 1989. Na škole došlo

k výmene celého pedagogického zboru a odštartovalo obdobie vzniku nových ateliérov a nadväzovania medzinárodných kontaktov so zahraničnými školami a kultúrnymi inštitúciami. Pri škole začala pôsobiť Galéria Medium, ktorá bola v 90. rokoch dlho jedným z mála výstavných priesto-

rov v Bratislave, poskytujúcim zázemie mladým výtvarníkom. Dokončená bola budova na Drotárskej ceste, zaviedol sa kreditový systém. V roku 2000 sa prvý raz uskutočnili prijímacie pohovory na doktorandské štúdium, čím sa VŠVU definitívne zaradila medzi štandardné vysoké školy v Európe. Dnes, pod vedením rektora profesora Karola Weisslechnera, školu tvorí 12 katedier, Kabinet kresby, Akademická knižnica a Centrum výskumu VŠVU. Vo svojej výstavnej činnosti naďalej pokračuje aj Galéria Medium.

Počas šesťdesiatich rokov vyšli z brán VŠVU desiatky významných výtvarníkov, dizajnérov a odborníkov v rôznych odvetviach umenia, ktorých mená sa nezmazateľne zapísali do dejín (nielen) slovenskej výtvarnej scény. Študenti a pedagógovia VŠVU sú držiteľmi dôležitých umeleckých ocenení, ich diela sú súčasťou domácich aj zahraničných umeleckých zbierok, zúčastňujú sa na prestížnych domácich aj medzinárodných výstavách.

(pr)

SNÍMKY: ARCHIV

Kone premiestnili a v stajniach nainštalovali výstavu! Nápad organizovať maliarske sympóziá dostal pred časom slovenský výtvarník Daniel Bidelnica. Myšlienka sa zapáčila hercovi Bolkovi Polívkovi, a ten sa rozhodol každoročne na jeseň usporadúvať na svojej farme v Olšanoch stretnutie českých a slovenských umelcov s názvom Olšany Color 4 x 4.

Zviera domáce

Štyria českí a štyria slovenskí umelci pracujú na svojich dielach priamo na farme po celý týždeň, a tak návštevníci môžu vidieť výtvarníkov priamo v akcii. Diela sú potom umiestnené v jednotlivých kójach, v ktorých bývajú ustajnené kone. Téma sympózia je každý rok iná, tento rok to bola Fauna domestica - Zviera domáce. „Bolek Polívka je známy najmä ako herec, komik, no on je aj vynikajúci organizátor a polyhistor. Hoci jeho parketa je divadlo, má rád rôzne druhy umenia a ľudia ani netušia, že vytvoril niekoľko zaujímavých sôch,“ prezradil o valašskom kráľovi Daniel Bidelnica.

Mnohé z diel, ktoré počas týždňa umelci vytvoria, zostávajú po vernisáži v Olšanoch a budú tvoriť základ zbierkového fondu galérie U rudého koně, ktorú chce Bolek na farme postaviť. „Galéria bude mať multifunkčný význam. Bolek by chcel dať priestor nielen výtvarníkom, ale časom plánuje podujatia rozšíriť aj o iné oblasti umenia, malé javiskové formy, pantomímu a urobiť tak z farmy ešte atraktívnejšie púťové miesto,“ objasnil plány Bidelnica.

Tohtoročný už tretí ročník sympózia Olšany Color 4 + 4 sa konal v druhom septembrovom týždni v obsadení Boris Jirků, Daniel Bidelnica, Xenie Hoffmeisterová, Júlia Sabová, Ivan Komárek, Juraj Oravec, Martin Velišek a Robert Viktor Němeček. Menovaní umelci v priebehu celého týždňa tvorili na farme obrazy s motívmi domácej fauny. V prípade Bolka Polívku nebol veľký problém v hľadani námetu, lebo má k dispozícii veľké množstvo modelov. Kurátor sympózia Libor Grónský sa postaral aj o bohatý sprievodný program pre zúčastnených umelcov. Pre návštevníkov vernisáže pripravila kultúrny program slovenská skupina Next Page, ktorej frontmanom je syn výtvarníka Juraja Oravca. Ten s nimi i niekoľkokrát zaspieval. Hercovi Jirkovi Pechovi daroval za umelcov Martin Velišek knihu „Babička“, ktorej postavu Pecha tak geniálne stvárnil v divadelnom podaní.

(ta)

V podvečer posledného októbrového pondelka sa v pražskej Jilskej ulici, pod slovenskou zástavou nad vchodom do Slovenského inštitútu, podchvíľou utvárali malé zápchy. Zastavovali sa tam Pražania i turisti z cudziny a so zaklonenými hlavami hľadeli k otvoreným oknám Modrej sály na prvom poschodí, odkiaľ sa na nich znášala osviežujúca spíška krásnej hudby. Tam hore, v sále, bolo doslova natrieskané, až tak, že diváci sedeli aj v predsálí, ba div, že nie až na schodoch, lebo sa minuli aj všetky rezervné stoličky. Toľko obecenstva na kultúrnej akcii sa tu len tak nevidí. Chvíľami sa až nedostávalo vzduchu, preto tie otvorené okná. Veľký zástup natešených divákov v hľadisku prilákala premiéra predstavenia „Prečo sa máme rozísť“, ktorú našťudovala ČeskoSlovenská scéna na počesť 100. výročia narodenia slávneho slovenského skladateľa JUDr. Dušana Pálku.

Podľa nadšených ohlasov po predstavení uvedením tejto „hudobnej monodrámy“, ktorej tvorcovia dali jemne ironický podtitul Pódiový fícer s hudbou a svetlami, slovo nevynímajúc, trafila ČeskoSlovenská scéna do čierneho. Šansonier a herec Igor Šebo v role obhajcu a občas i samého „hriešnika a vynálezcu slovenského tanga“ Dušana Pálku, rozohral a rozospieval s chuťou a príslovečným šarmom štylizovaný životný príbeh skladateľa, ktorý sa, podľa tvorcov predstavenia, ešte stále neteší medzi Slovákmi sláve a úcte, ktorá mu náleží.

„Pred dvadsiatimi rokmi,“ hovorí autor scenára Dušan Malota, „ma jeden kamarát požiadal, aby som pre časopis Slovensko urobil rozhovor so slávnym skladateľom slovenských tång, žijúcim v Prahe. Opáčil som, že Gejza Dusik v Prahe nežije, ba, že je tuším už v muzikantskom nebi. Až vtedy som sa na veľkú svoju hanbu dozvedel o doktorovi Dušanovi Pálkovi a zoznámil sa s ním aj osobne. Nebol som sám, kto o ňom nevedel. Predstavte si, že ani Richard Müller, ktorý mal práve pieseň Prečo sa máme rozísť v repertoári, nie. Raz ju spieval v pražskom Dome slovenskej

kultúry a trochu sa čudoval, keď sa potom v hľadisku postavil nejaký starý pán a poďakoval mu. A skoro ho od prekvapenia vystrelilo, hovoril, keď zistil, s kým mal tú česť. Myslím si, že doktora Pálku muselo trochu škrietať, že celý život bol trochu v tieni slávnejších kolegov, ktorí žili na Slovensku. Nedával to samozrejme najavo, bol to noblesný muž a džentlmen. Jeho storočnica sa pre našu ČeskoSlovenskú scénu stala skvelou príležitosťou pripomenúť jeho významnú rolu zakladateľa slovenskej populárnej hudby. Okrem mňa ho osobne poznali aj ďalší členovia našej Scény - Igor Šebo, Vojto Čelko, Nad'a Vokušová..., a tak sme sa dali do práce s cieľom skúsiť aspoň čiastočne náš spoločný celonárodný dlh voči slávnemu rodákovi zmazať. Diváci, ktorí v takom hojnom počte prišli na premiéru, nám v tom krásne pomohli. A poďakovať samozrejme musíme českému ministerstvu kultúry za finančnú podporu.“

V priebehu poldruhodinového predstavenia odzneli okrem najznámejších Pálkových piesní So

Rytme

IGOR ŠEBO AKO DUŠAN PÁLKA SO SVÄTOŽIAROU PRED NEBESKOU MUZIKANTSKOU POROTOU

UCHVÁTENÁ DIVÁČKA VO VÍRE TANGA

AUTÓROVI SCÉNÁRA DUŠANOVI MALOTOVI PRIŠIEL ZABLAHOŽEĽAJ AJ POPULÁRNY PRAŽSKÝ HEREC A MUZIKANT Z KAPELY MOTOVIDLO ROMAN KRÁSA

slzami v očiach, Ešte raz ku tebe prídem, Krásne je v Tatrách či Prosím ťa, nauč sa to odo mňa, aj menej známe, ako napríklad nádherná jemne bluesová Čo nás dvoch spája, slávna česká Náhodou, ktorú naspievala Yvetta Simonová a text k nej napísal Vladimír Dvořák, a samozrejme aj celkom prvé slovenské tango z roku 1931 Nepovedz dievčatko nikomu. Tú, pôsobivo zaranžovanú a zahrnanú Jiřím Toufarom, ktorý Igora Šeba po celý večer sprevádzal a nanovo upravil všetky Pálkove piesne, si diváci na záver vytľieskali ako prídavok. „Trochu ma to prekvapilo,“ hovorí Igor Šebo, „čakal som, že budeme pridávať notoricky známe tango Prečo sa máme rozísť, podľa ktorého je celé predstavenie nazvané, ale potvrdilo sa nám, že bol šťastný nápad vyzliecť nielen kvôli tomuto večeru niektoré tie slávne melódie z žánrovej kazajky a ukázať ich v celej čistej kráse. Jiříkovi Toufarovi za to patrí vďaka, myslím, že ho za to z muzikantského neba pochválil aj sám majster Pálka.“

V hľadisku bolo vidieť mnohých ľudí z brandže, zvedavých na Igora Šeba, ktorý už dlhší čas pôsobí v angažmáne v Poľsku ako herec. Zaznamenali sme, pokiaľ sa to v tom dave len dalo, skladateľa Daniela Dobiáša (áno, toho ktorý zložil Michalovi Tučnému hit Koukám, jak celá země vstává) s manželkou Elenkou, muzikálového režiséra Simkaniča, vedúcu súboru Limbora Marienku Miňovú, divadelnú dramaturgičku z Domu kultúry Mlejn v Stodůlkach Dagmar Brtnic-kú, skvelého pražského muzikanta a herca Romana Krásu, dramaturgičku dlhoročných pravidelných smíchovských Večerov primeraných depresii Zorku Šimůnkovú, vedúcu redaktorku vysielania pre Slovenskú menšinu v Českom rozhlase Lubicu Svárovskú, ktorá prišla nakrútiť o predstavení reportáž, a mnohých ďalších.

Najviac bolo, prirodzene, členov a priateľov ČeskoSlovenskej scény. Zazreli sme napríklad Kartu Vladíkovú, obetavú organizátorku českých koncertov detského súboru Kesaj Čhave, členky speváckej

sekcie Československej scény JUDr. Zuzanu Suchánkovú, Marienku Kuncovú. „Je mi do plaču, že musím odísť,“ ťažkala si pošepky pri odchode Marienka, ktorú povinnosti vyhnali z predstavenia ešte pred záverečnou piesňou, „dúfam, že čoskoro bude repríza.“ Reprízy budú, záujem o záznam z predstavenia prejavili nielen zo Slovenského rozhlasu; aj z českých miest, kde sa konajú pravidelné Dni slovenskej kultúry, už sú objednávky na konkrétne termíny.

Premiéra Prečo sa máme rozísť, okrem toho, že nãpadito pripomenula storočnicu slávneho a Slovákmì neprávom trochu zabúdaného skladateľa doktora Dušana Pálku, že názorne predviedla, ako veľmì sú jeho piesne ešte stále populárne, bola d'ãľšou zo série pes-trých akcií, ktoré ukazujú, že pozmenená koncepcia činnosti ČeskoSlovenskej scény v tomto roku prinãša, ako sa dočítate aj na inom mieste v Dotykoch, šťãvnaté ovocie.

(veve)

DÁMY V HLADISKU BOLI IGOROM ŠEBOM OČÍVIDNE OČARENÉ

JIŘÍ TOUFAR DAL JUBILANTOVÝM PIESŇAM NOVÝ KABÁT

NÁĎA VOKUŠOVÁ POZNALA MAJSTRA PÁLKU AJ OSOBNĚ, V PRVOM RADE OKREM NEJ SEDIA PÁN SULITKA Z RADY VLÁDY PRE MENŠINY, PREDSEDA SVETOVÉHO ZDRUŽENIA SLOVÁKOV V ZAHRANIČÍ PÁN ŠKALSKÝ A PÁN ŠKRAK, ZASTUPITEĽ PRAHY 1

ČeskoSlovenská Scéna

Čomu sa smial Robert Vano (a my s ním)

Tak sme sa opäť zo srdca nasmiali... ČeskoSlovenská Scéna spolu so Slovensko-českým klubom pripravili pokračovanie cyklu „Čomu sa smejem ja“, v ktorom sa zhováráme s rôznymi známymi osobnosťami o humore v literatúre, v ich práci, ale aj v živote ako takom. Tento raz sme na hosťovskej stoličke privítali nášho priateľa, zakladajúceho člena Slovensko-českého klubu, ale najmä svetoznámeho fotografa Roberta Vana. A vedeli sme na sto percent, že s ním nebude nuda, skôr naopak. Robert sám sa po našom návrhu, aby vystupoval v tomto programe, trochu preľakol a snažil sa nás presvedčiť, že on vlastne vôbec nemá zmysel pre humor. S trochou smútku dokonca dodal, že vždy, keď je v kine na nejakej komédii, všetci okolo neho sa smejú, len on nie. Neviem, ako je to možné, lebo počas jeho rozprávania nepretržite zaznievali hlasné salvy smiechu. Robert zmysel pre humor má. A to veľmi osobitý. I keď záznamy z predstavení a filmov slávnych Monty Pythonov, britskej komediálnej skupiny, z ktorých nám Robert prečítal zopár úryvkov, sa páčia kde-komu, na tomto večere mali svojím spôsobom akúsi premiéru. Robert nám totiž prezradil, že čítal spomínané knihy pochopiteľne v angličtine. Tak sme mu hneď slúbili, že mu ich zoženieme v češtine. Ale vraj lepšie by bolo v slovenčine, že sa mu v nej číta ľahšie. To však malo háčik - v slovenčine údajne Monty Pythonovia nikdy nevyšli. Nakoniec ich však predsa len čítal v slovenčine, a to v umeleckom a citlivom preklade spisovateľa a predsedu ČeskoSlovenskej Scény Dušana Malotu...

Nie Monty Pythonovia však vyvolali najviac smiechu. Možno sa budete čudovať, ale boli to recepty Robertovej babky, ktoré zdedil. Sú písané, samozrejme, rukou, ale v maďarčine, lebo Robert pochádza z južného Slovenska, z maďarskej rodiny. Tu sa zasa musel posnažiť on a recepty nám preložil do slovenčiny. Stálo to za to! Robertova babka totiž využívala písanie receptov nielen na hodnotenie ľudí, od ktorých návod na to-ktoré jedlo získala, ale aj doby, zriadenia a pomerov ako takých. Vznikli tak malé, pôvabné dielka, ktoré nepochybne neboli myslené ako humoristické postrehy, ale v našich dnešných očiach sa tak už javia. Obzvlášť v čarovnom a neopakovanom podaní Roberta Vana. Môžem našim čitateľom prezradiť, že niekoľko týchto receptov uverejníme v koncoročnom dvojčísle Slovenských dotykov. Tí, ktorí si ich nevypočuli v tom uzinenom podvečere v Alex Bistrote, neďaleko od priestorov Slovensko-českého klubu, sa majú na čo tešiť.

Ešte jednu nevsednosť a nezvyklosť bolo možné počuť a vidieť v spomínanom bistre. Na hoboji nám tu totiž zahral jeho majiteľ, Talian Alessandro Burlengi, ktorý

dlhé roky pôsobil vo svojej domovine v symfonickom orchestri. A budete sa čudovať, ako prvú skladbu si pripravil pôvodnú slovenskú ľudovú pesničku „Kopala studienku“, ktorá sa stala hudobným podkladom pre slovenskú hymnu. Alebo to bola len veľmi pomalá verzia slovenskej hymny? Nevedno... ale bolo to pekné a milé... A Robert ešte porozprával niekoľko svojich vtipných historiek z fotografovania známych osobností. Napríklad o tom, ako fotil Ornellu Mutiovú. Už len z týchto pár slov ste iste pochopili, že bolo vsuknutku veselo. Kto nebol, o veľa prišiel. Takže nabudúce, pri ďalšom diele programu „Čomu sa smejem ja“ s ďalšou nepochybne príjemnou a vzácnou osobnosťou...

Nad'a Vokušová

NA PREHLIADKE PREMIÉROVÝCH SCÉN

Brnianske Národné divadlo zaviedlo na svojom najsledovanejšom javisku v Redute prehliadky domácich a zahraničných premiér, s ktorými zoznamuje svoje divadelne vyspelé činoherné publikum. V rámci tohtoročného tretieho ročníka, 23.-30. októbra, divadlo uviedlo tri novinky súčasných slovenských autorov. V podaní

Dejvického súboru z Prahy pripravil režisér František Tománek premiéru hry Viliama Klimáčka „Dračí doupeň“, pôvodnú najúspešnejšiu slovenskú drámu. Slovenskí umelci zaradili koncert k tvorbe skladateľa G. F. Händla - pikantérie z Händlovoho života spolu s dielom jedného z najväčších básnikov v našťudovaní slovenského dramatického umelca J. H. Krchovského pod názvom „Múzický“. Zo zahraničia na tejto prehliadke hosťoval Rebitentzthe-

ater zo Štutgartu s hrou Ingrid Lausundovej „Hysterikon“.

OCENENÝ MICHAL GIBODA

Popredný slovenský biológ Michal Giboda, žijúci po pobytoch v rôznych exotických končinách v Rudolfove pri Českých Budějoviaciach, bol 22. októbra v Komárne vyznamenaný Prowazekovou medailou. Tropický parazitológ, predseda občianskeho združenia

Dialog vedy a umenia a dlhoročný spolupracovník Slovenských dotykov pri tejto príležitosti slávnostne predniesol stat' „Porozumieť parazitom“. Rodák z Jindřichovho Hradca Stanislav Prowazek bol mikrobiológ a zoológ, objaviteľ pôvodcu škvrnitého týfusu. (vs)

Info

• po. 2. - ne. 8. 11.
Český rozhlas 3 - stanica Vltava
DNI SLOVENSKEJ KULTÚRY NA STANICI VLTAVA
Prezentácia Slovenska a najmä slovenskej literatúry

• po. 2. 11. o 10.00
21. ZŠ Plzeň, Slovanská alej 13, Plzeň
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Komponovaný literárny program pre študentov

• ut. 3. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ČESI A SLOVÁCI - NEZRETELNOST' SPOLOČNEJ CESTY
Večer venovaný 91. výročiu vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov

• št. 5. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
20. IGRIC 2009 - Minulosť, prítomnosť a budúcnosť slovenskej kinematografie
Moderované pásmo s ukázkami zo slovenských filmov

• ne. 8. 11.
Český rozhlas 3 - stanica Vltava
SLOVENSKÁ JAZZOVÁ SCÉNA NA VLNÁCH ČESKÉHO ROZHLASU
Prezentácia slovenskej jazzovej scény
Premiéra programu 8. 11. - 17:45 - 18:30
Repríza programu 12. 11. - 02:00 - 03:00

• po. 9. 11. o 18.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
20. výročie Nežnej revolúcie
NOVEMBER 89 OBJEKTÍVOM
ČLENOV ZVÄZU SLOVENSKÝCH FOTOGRAFOV
Autori výstavy: Lubomír Schmida a Karol Klváček
Výstava potrvá do 20. 11.

• ut. 10. 11. o 19.30
Španielska sála Pražského hradu, Praha 1
Hudba Pražského hradu 2009 - V. ročník
RECITÁL Z PIESNÍ A OPERNÝCH ÁRIÍ
Účinkujú: Gabriela Beňačková - soprán, Adriana Kučerová - soprán, Marian Lapašanský - klavír

• št. 12. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ŠTEFAN OSUSKÝ - Veľký slovenský diplomat. Spoluporca Česko-Slovenska a Spoločnosti národov
Medzinárodný výstavný projekt potrvá do 30. 11.

• ne. 15. 11. o 10.00-17.00
Krásná Lípa, Doubice, Kyjovské údolí
PRIATEĽSKÝ DO SPOLOČNEJ BUDÚCNOSTI
Pripomienka výročia pádu železnej opony medzi Nemeckom a Československom
Deň aktívnej pamäti, vzdelávacie podujatie Priateľského európskeho centra proti vyhánaniu, Československej scény, Slovensko-českeho klubu, Kinoclubu Sebnitz
Dolní Poustevna e. V. a o.p.s. České Švýcarsko

• po. 16. 11. o 15.00
Národné múzeum ČR (budova bývalého Federálneho zhromaždenia), Vinohradská 1, Praha 1
20. VÝROČIE NEŽNEJ REVOLÚCIE
Odhalenie pamätnej tabule Alexandrovi Dubčekovi na budove Národného múzea v Prahe
o 17.30
KONCERT PRE PRAHU
Spoločný koncert študentov Pražskej konzervatória a Bratislavského konzervatória

• po. 16. 11. o 18.00
Showroom Zumtobel, Jankovcova 2, Praha 7
Krst publikácie k výstave
o 19.00
Galéria Jaroslava Fragnera, Betlémské nám. 5a, Praha 1
20. výročie Nežnej revolúcie
DVADSAŤ PO DVADSIATICH CZ - SK / 20 AFTER 20 CZ - SK
Československá výstava prezentujúca kreatívny prístup a myslenie mladých architektov

• po. 16. 11. o 19.00
Čítareň Unijazz
Jindřišská 5, vchod z pasaže,
II. schodisko, 4. poschodie, Praha 1
VEĽKÝ DEŇ ČESKEJ A SLOVENSKEJ PROTOPOÉZIE
Účasť ohlásili: InGr. Saša Gr, pražský nadslovákista docent Smrallavý, plombovaný špecialista František Kostlan TBC, MäDr. Mathej Thomka, PuDr. Jan Nejedlý Pvc, HABR. Jan Jicha paraguru, atď.

• st. 18. 11. o 18.00
Galéria Václava Špálu, Národní 30, Praha 1
ANDRÁS CSÉFALVAY: IN SEARCH OF NORTH
Výstava prác slovenského výtvarníka, tohtoročného laureáta Ceny Oskara Čepana
Kurátorka výstavy: Lucia Gavulová

• št. 19. 11. o 18.00
Kostol sv. Michala, V Jirchářích, Praha 1
SLOVENSKÉ KVARTETO
Koncert z tvorby W. A. Mozarta, F. Mendelssohna - Bartoldyho, M. Ravela a I. Zelenku

• pi. 20. 11. o 19.00
Literárna kaviareň Symbiosa, J. Plachty 28, Praha 5
- Anděl
VEČER PRIMERANÝCH DEPRESIÍ č. 69
Oficiálny program Dní poézie 2009
Uvádza Zora Šimůnková

• ne. 22. 11. o 17.00
KC Beseda, Slavětinská 120, Praha 9 - Klánovice
9. LUKYHO FOLKOVÝ ČAJ
Dáša Voňková, Luky Lukáč a požehnanie knižnej noviniky „Mámo, táto, tvoříte se mnou!“

• po. 23. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
20. výročie Nežnej revolúcie
NOVEMBER 89. Medzník vo vývoji slovenskej spoločnosti a jeho medzinárodný kontext
Prezentácia a slávnostný krst knihy, ktorú vydal Historický ústav SAV Bratislava

• po. 23. 11. a ut. 24. 11. o 20.00
Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
Alexej Gelman: ZHASNITE LAMPIONIY
Hrajú: Tatiana Vilhelmová (CZ) a Marián Miezga (SK)
Réžia: Peter Serge Butko

• ut. 24. 11. o 10.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávkovej krajine

• ut. 24. 11. o 18.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
VOJTECH KOLENČÍK: Maľba A1
Výstava študenta Albína Brunovského
Výstava potrvá do 10. 12.

• ut. 24. 11. o 18.00
Centrum Futura, Holečkova 49, Praha 5
REZIDENCIE 09
Posledná z tohtoročnej série výstav prezentujúcich výsledné projekty účastníkov medzinárodného rezidenčného programu FUTURY v roku 2009
Výstava potrvá do 7. 2. 2010

• ut. 24. 11. o 19.00
Kultúrne centrum, Novodvorská 151, Praha 4
DIASHOW TURNÉ SLOVENSKO
Prezentácia prírodných a historických krás Slovenska očami českého cestovateľa a fotografa Martina Loewa

• st. 25. - pi. 27. 11.
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
EKOTOPFILM 2009
Tradičná pražská prehliadka víťazných filmov XXXVI. Medzinárodného festivalu filmov o trvalo udržateľnom rozvoji
25. - 27. 11. o 9.00 - 9.45 - Projekcia pre malé deti
25. - 27. 11. o 10.30 - 11.15 - Projekcia pre starších žiakov
25. - 27. 11. o 12.00 - 12.45 - Projekcia pre študentov
25. 11. o 20.00 - 21.00 - Projekcia pre dospelých
26. 11. o 18.00 - 21.00 - Projekcia pre dospelých

• pi. 27. 11. o 19.00
Palác Akropolis, Kubelíkova 27, Praha 3, veľká sála
SLOVENSKÝ VEČER
Prezentácia prírodných a historických krás Slovenska očami českého cestovateľa a fotografa Martina Loewa: Slovensko - digitálna diashow
Koncert populárnej slovenskej skupiny VIDIEK
Vystúpenie folklórneho združenia LIMBORA

• so. 28. 11. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
CENA MATEJA HREBENDU
Slávnostný večer - odovzdanie Ceny Mateja Hrebendu
Vstup len na pozvánky!

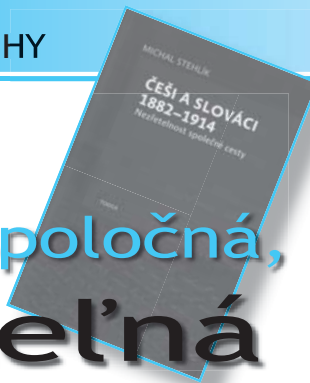
• so. 28. 11. 20.00 - 24.00
Česká televízia 2
NOC S ANDELOM
500. jubilejné vysielanie programu
Hlavný hosť večera: Marián Baluda

• ne. 29. 11. a po. 30. 11. o 20.00
Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
Stanislav Šteпка: SLOVENSKOČESKÉ TANGO 2009 - hra na city alebo o citovom živote futbalového rozhodcu
Retro-komédia so spevom a tancom po tridsiatich rokoch
Hrajú: Zuzana Kronerová (SK), Miroslav Zavičar (ČR), Miluše Hradská (ČR), Eva Reitererová (ČR)
Réžia: Ivan Balada (SK)

• po. 30. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
20. výročie Nežnej revolúcie
NOVEMBER 1989 - OČAMI SLOVENSKÝCH DOKUMENTARISTOV
Prezentácia nového DVD a projekcia dokumentárnych filmov venovaných udalostiam rokov 1989 a 1990 v bývalom Československu:
SONDA - r. R. Ferko, V. Mináč, A. Horák
VŠETCI SPOLU - r. E. Štefankovičová
LETOVÁ SPRÁVA OK 89-90 - r. I. Ruppeltd

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spoluusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov, a ČeskoSlovenská scéna)

Cesta česko-slovenská spoločná, málo zreteľná

Knihy historikov sú dobré minimálne na to, aby si človek občas pripomenul, na akých vratkých až chimerických základoch si budujeme názory na

o čomkoľvek, čo sa týkalo Slovenska a jeho problémov, všeličo mu začne byť jasnejšie. A zákonite si položí otázku, ako asi na tom boli vtedajší slovenskí

„Včera zde byli Slováci. Podle všeho bude ke spojení ještě daleká cesta - a prozatím oni si vzájemnost naši představují tak, že my je budeme materiálně podporovati a oni budou svoji slovačinu pěstovati dále - nanejvýš že se budou rušit. Ostatně to vše nejde zlomit přes koleno. Dnešní poměry politické jsou tomu spojení opravdu nevhodny. Kdyby bylo i nám zle a my začali radikálně oposici s tendencí protidualistickou, pak se snad najdeme.“

Z listu Karla Kramáře mladočeskému politikovi prof. Kaizlovi roku 1886.

svet, ktorý nás obklopuje; z akých neraz mýtov až bludov si práčne zliepame osobnostnú integritu, pred akými falošnými či dokonca neexistujúcimi

politikovi vo vzťahu k Česku. A hneď si aj odpovie, že pravdepodobne podobne.

Inými slovami, každú knihu, ktorá vynesie na

„Lituji pouze Slovensko a mládež, že má takovýto příklad, - a neklamte se, tato nízkost provází v mnohém a působí zle. Člověk, který běže peníze za své působení, není lepší, dostává-li je od báťušky než od žida, - a ten opovízí se mi pro pouhé konstatování faktů - prosím: faktů! - vytýkati židovský liberalismus. Než dosti - zatím mám jen větší důvod a příčinu nenáviděti nemravní rusofilismus Vajanského, jeho lituji a častěji omlouvám.“

Z listu T. G. Masaryka Jaroslavovi Vlčkoví na adresu Vajanského z roku 1891.

modlami sme schopní kolektívne sa dojímať, alebo naopak, z nevedomosti masovo plúť na ozajstných hrdinov. Pokiaľ sa nad knihou historika hanbíme

svetlo nové fakty a zosmiešni staré bludy a mýty, treba privítať veľkým potleskom. Kniha historika PhDr. Michala Stehlíka, dekana Filozofickej fakulty

„My v Čechách a na Moravě předně musíme usilovati o to, aby slovenské poměry byly u nás pilně studovány, dále, aby bylo zjednáno všeobecné přesvědčení, že slovenská otázka jest velmi důležitou částkou české otázky a aby jako taková byla zařazena do našich programů. Naši poslanci necht' pilně sledují perzekuci prováděnou na slovenském lidu a podrobují ji bezohledné kritice v našich zákonodárných sborech, zvláště v sezeních delegací. Jest nejvyšší čas, aby se z málo všímané otázky slovenské stala konečně otázka říšská!“

Z příspěvku Ing. Josefa Rotnágl, konatele Československé jednoty, do slovenskej rubriky Sokolskej jednoty v roku 1910.

za svoju hlúposť a lenivosť len súkromne, je to očistné a trochu na smiech. Horšie je uvedomiť si, že nie ináč na tom budú zrejme aj tí, ktorí riadia beh vecí spoločných. Keď napríklad niekto ako Petr Pithart prezradí, že pri vstupe do poprevratovej politiky zaznamenal prakticky u všetkých svojich českých kolegov doslova katastrofálnu neznalosť

UK v Prahe, s názvom **Češi a Slováci 1882 - 1914 Nezreteľnosť spoločnej cesty**, sa to chvalobohu stalo. Boli sme pri tom. Do Slovenského inštitútu pozval autora knihy na besedu Dr. Peter Lipták, predseda Obce Slovákov v ČR. Na pódiu k nemu posadil ďalšieho historika, docenta Jaroslava Slušného a obidvoch vypovedal nielen na tému Češi a Slováci. Z hľadiska

to, okrem iných, pozorne sledoval ďalší znalec Rudolf Chmel, riaditeľ Ústavu slavistiky na Filozofickej fakulte UK.

Autor Michal Stehlík, mimochodom najmladší, lebo len vo svojich dvadsiatich deviatich rokoch menovaný, dekan v histórii Filozofickej fakulty, bližšie vysvetlil, prečo sa v knihe sústredil na obdobie, v ktorom sa už dali vystopovať neskoršie veľké nedorozumenia a konflikty medzi Čechmi a Slovákmi v spoločnej republike. Za prelomový z hľadiska česko-slovenských vzťahov považuje autor rok 1907, a to vďaka postave Andreja Hlinku, ktorému venuje vo svojej knihe zvýšenú pozornosť. Vtedajšie Hlinkove doslova triumfálne spanilé jazdy po Čechách a Morave, počas ktorých české publikum po prvý raz počulo viac o národnostných, kultúrnych a iných problémoch Slovákov, navyše na pozadí čerstvej masakry v Černej, kde pri brutálnom zásahu horskej polície zahynulo pätnásť ľudí, mali veľký ohlas v českej tlači a vďaka protestom nórskeho spisovateľa Bjornsona a škótskeho publicistu Setona Watsona aj v zahraničí. Bolo to v podstate po prvý raz, čo aj niekto iný vonku zaznamenal existenciu Slovákov.

Hlinka sa vtedy tešil v Čechách obrovskej popularite, víťali ho ako mučeníka, akéhosi slovenského Jana Husa, pretože bol v tom čase za svoju národnostnú angažovanosť zbavený fary a ako katolícky duchovný mal so svojou cirkvou aj iné problémy. V Plzni na jeho dve prednášky prišlo dokopy jedenásť tisíc!!! ľudí, na prednášku vo Viedni, kde stovky ľudí sa do sály ani nedostali, prišlo tridsať českých poslancov, po prednáške v Prahe sa do jeho koča namiesto koní zapriahli študenti a viezli ho zo Žofína až do hotela na Příkopech.... Aj pod dojmom týchto zážitkov zaznel o rok, pri súdnom procese, po ktorom bol uväznený, aj pamätný Hlinkov výrok: „... zostane večnou pravdou, že my Slováci sme s Čechmi jedno plemä, jedna osveta, jeden národ...“

Neskôr, pravda, sa všeličo zmenilo, ale zas nie až tak, aby ktorísi pohodlný český novinár začiatkom deväťdesiatych rokov, za vzrušených diskusií až hádok o ďalšiu podobu vzájomných vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi, mohol bez zapýrenia písať o Hlinkovi ako o ľudáckom fašistovi. Ale - napísal. A mnohým Čechom to nepochybne uviazlo v hlavách už navždy. Na to práve sú dobré knihy historikov - urobiť trochu prievan v hlavách. Kniha Michala Stehlíka sa to podarilo nielen v prípade Andreja Hlinku. Poukázal najmä na to, že naša vzájomnosť mala rôzne fázy a z jednej i druhej strany sa často vnímala celkom rozdielne. „Jednoznačne lze říci, že vzájemné vztahy obou národů byly od počátku silně nevyrovnané: zatímco pro slovenské politiky byli partnery obvykle významní čeští novináři, učitelé a kněží, české politické elity slovenskou otázkou až do roku 1914 nijak významně nereflektovaly,“ píše Milan Stehlík v úvode svojej knihy. S prihliadnutím na vyššie spomenuté slová Petra Pitharta možno dodať, že vydržalo im to, bohužiaľ, až nezdravo dlho. Knihu vrelo odporúčame.

(dum)

Metropolu Šariša už v minulosti preslávili identické špecifiká, ktoré jej dodávali pečať jedinečnosti a neopakovateľnosti. A tak v časoch najintenzívnejšieho hospodárskeho a kultúrno-spoločenského rozvoja Prešov natrvalo vošiel do povedomia širokej pospolitosti ako „kvitnúce mesto“ (Epiriessinum Florens). Iní ho zasa nazývali Malá Viedeň či Malé Lipsko, o čo sa pričínili hlavne čulý umelecký ruch. Napokon pre svoj význam v oblasti vzdelávania, kultúry a množstvo cenných stavebných pamiatok sídlo získalo nemenej výstižné pomenovanie Atény nad Torsou.

Prešovské planetárium

K týmto neodmysliteľným prívlastkom mesta medzi iným prispel tiež výnimočný rozvoj hviezdárstva, ktorého začiatky spadajú do polovice 16. storočia. V tomto období odchádzali mladí študenti zo Slovenska za vzdelaním do zahraničia. Jedným z nich bol aj mimoriadne talentovaný Ján z Prešova (Joannes de Eperies), ktorý na Viedenskej univerzite získal titul Astronomi ordinarii Vienesens. Ako kvalifikovaný astronóm ostal pôsobiť vo Viedni, avšak naďalej udržiaval kontakty s rodným mestom a pod jeho vplyvom tunajší vzdelanci začali intenzívne podporovať

Vznik modernej astronómie v Prešove spadá do rokov pred druhou svetovou vojnou, keď sa tu zrodila prvá súkromná hviezdáreň Dr. Alexandra Duchoňa. Tento právnik, verejný notár, majiteľ novin a politik sa narodil 23. februára 1884 v Prešove, kde časom zastával aj funkciu starostu mesta. Medzi jeho záľuby v prvom rade patrila astronómia a meteorológia. Už v roku 1923 si na terase svojho domu postavil vizuálnu pozorovateľňu hviezd, ktorú následne začal dopĺňať prístrojmi. Neskôr ju rozšíril aj o meteorologickú stanicu a v roku 1932 sa mu podarilo

tento vedný odbor na domácej pôde. Patril k nim predovšetkým Izrael Hiebner, ktorý od roku 1660 pôsobil v Prešove ako hviezdár, matematik, lekár a grafik. Dôležitý význam sa pripisuje jeho spolupráci s Jánom Petersonom Hainom, popredným lekárom, s ktorým zostrojil lekársky mikroskop a ďalekohľad pre mestské observatórium. Prvá hviezdáreň tu stála už v roku 1661 na mieste Dubayovho domu, ktorý je situovaný na Okružnej ulici oproti Floriánovej bráne. Túto skutočnosť dnes pripomína informačný nápis, osadený formou pamätnej tabule na západnej fasáde pôvodného mestského opevnenia.

Následne po I. Hiebnerovi, ktorý výrazne pozdvihol úroveň observatória, prešovskú hviezdáreň prevzal J. P. Hain. Ibaže všestrannosť jeho záujmov mu neumožňovala naplno sa venovať tejto činnosti. Zmienka o pravidelných meteorologických pozorovaniach od roku 1717 skôr súvisí s lekárom Jánom Adamom Ryamanom. Po jeho smrti tieto údaje začali zaznamenávať mestskí lekárnici, ktorí sa zaslúžili o to, že Prešov sa čoskoro zaradil medzi meteorologické stanice medzinárodného významu. Nemalou mierou sa o to zaslúžilo aj novozaložené evanjelické kolégium, ktoré kontinuálne šíriло slávu prešovského hviezdárstva.

nainštalovať kupolu, ktorá bola vybavená špeciálnym ďalekohľadom s koronografom a otáčala sa pomocou motora. Vďaka tomu mohol začať s pozorovacím programom planét a fotosféry Slnka. Postupne vo hviezdárni pribudlo technické zariadenie, ktoré zabezpečovalo prenos časového signálu priamo cez prešovský rozhlas na územie celého Slovenska. Duchoňova kuriózna hviezdáreň sa dodnes nachádza v zadnom trakte jeho domu na Hlavnej ulici v Prešove.

V súvislosti s dr. A. Duchoňom treba spomenúť ešte jednu zaujímavú skutočnosť. Totiž slovenskí astronómovia mu môžu vďačiť za to, že v roku 1938 pomohol zachrániť veľký Zeissov ďalekohľad, keď v pohnutých časoch bolo Hurbanovo v rámci Viedenskej arbitráže obsadené maďarským vojskom. Tento významný prístroj urýchlene previezli do Prešova, kde bol umiestnený až do zriadenia hviezdárne na Skalnatom plese v roku 1943.

V povojnovom období prešovskí záujemcovia o astronómiu ihneď začali s obnovou svojej činnosti. Už v roku 1946 založili pobočku Štefánikovej astronomickej spoločnosti na čele s dr. A. Duchoňom a významnými pedagógmi M. Ilkovičom, I. Szeghyom

a J. Lešom. Spolu s ďalšími členmi ambiciózne kolektív postupne začal hľadať vlastnú cestu s konkrétnym cieľom založiť ľudovú hviezdáreň. Projekt sa podarilo zavŕšiť 28. októbra 1948, keď bola v Prešove otvorená prvá verejná astronómická ustanovizeň na Slovensku vôbec. Následne v roku 1955 mesto odovzdalo hviezdárni štatút a za jej prvého riaditeľa bol vymenovaný prof. Imrich Szeghy. V tejto funkcii zotrval takmer celé dve desaťročia. Dr. A. Duchoň napriek pokročilému veku tu naďalej pôsobil ako odborník. Mimoriadne cenné boli jeho výsledky pri pozorovaní slnečných škvrín. Dve z jeho fotografií Slnka boli dokonca vystavené na Svetovej astronomickej výstave v Čile v roku 1958. Prešovská hviezdáreň sa aj jeho zásluhou delila o prvé miesto v rámci Medzinárodného geofyzikálneho roku 1958/59.

Z retrospektívy histórie sa pozvoľna preniesieme do súčasnosti. V roku 1973 po odchode prof. I. Szeghyho do dôchodku riaditeľkou prešovskej hviezdárne sa stala Mgr. Štefánia Lenzová. Pod jej vedením onedlho sa začalo s výstavbou nových objektov budovy metodicky prevádzky a planetária. Kovová tabuľka na stene vestibulu prezrádza, že v impozantnej hviezdárni s planetáriom začali realizovať svoju osvetovú činnosť 4. októbra 1984, teda práve pred štvrtstoročím.

Unikátna stavba má v interiéri zabudovaný špeciálny 150 mm šošovkový ďalekohľad, ktorý v rámci celoslovenského koordinačného centra umožňuje sledovať činnosť Slnka a jeho fotosféru pre vedecké účely. Vzájomnú výmenu cenných poznatkov a skúseností zabezpečuje internacionálny kontakt prostredníctvom napojenia sa na sieť európskych planetárií. Objekt má dve sály, v ktorých sú k dispozícii audiovizuálne programy. V projekčnej kupole s priemerom 10 m je inštalovaný ojedinelý prístroj, ktorý dokáže zobraziť polohu planét pozorovateľných z ktoréhokolvek miesta na Zemi v časovom rozsahu 80 rokov. Unikum spočíva v tom, že prístroj je schopný premietnuť najdôležitejšie úkazy hviezdnej oblohy nielen na severnej, ale i na južnej pologuli. Spomínaný jav je o to vzácnejší, že v prirodzenom prostredí je u „severanov“ prakticky nepozorovateľný. A tak profesionálni zúčastnení o astronómii z radov dospelých i mládeže majú jedinečnú príležitosť v pohodlných horizontálnych sedadlách surfovať po vesmírnych meridiánoch a následne sa oboznámiť so základnými charakteristikami našej slnečnej sústavy. V hlbavých meditáciách za sprievodu magickej hudby s náležitým svetelným efektom môžu takto pozvoľna prenikať do záhad a tajov vesmírneho nekonečna.

Nové milénium prinieslo veľa nového aj pre túto vysoko špecializovanú inštitúciu v oblasti astronómie a príbuzných prírodných vied. Okrem iného zmenilo sa jej vedenie ako aj samotný názov organizácie. Ostáva iba veriť, že súčasný kolektív pracovníkov Šarišskej hviezdárne a planetária v Prešove pod vedením riaditeľa PaedDr. Juraja Humeňanského bude dôstojnou pokračovateľkou stáročných tradícií hviezdárstva v tomto krajskom sídle a svojou významnou činnosťou bude dávať pevné základy rovnako úspešných rokov budúcnosti. Tamara Hrabková

Zatímco dobre platení hráči, tahajúci figurkami, sedí za hrištem a vylučujú, pešáci padajú prví, ač zdánlivo práve oni rozhodujú o tom, kto bude figurkami hrať. Pešáci-voliči si jakoby vyberajú, kto s nimi má tahat, jak a kam figurky vést. Údajne v zájmu všetch.

Pěšáci na šachovnici

Hráči-tahači spíš myslí na vlastní zájmy - jak si vylepšit postavení, rozhodovat, třeba i bez mandátu, získať něco za nic, získať vliv na chod věci veřejných. To chtějí vyvolení kamarádi a poradci vyvolených - zvolených i nezvolených. Tak získali v uplynulých třech letech postavení, peníze a nesmírný vliv na osudy společnosti například (ale nejen) čeští zelení, aniž by měli i jen dostatečnou podporu pešácků-voličů. Aby získali privilegia, měnili se kvůli nim zákony - dosud pro skupinku s tak mizivou podporou, věc zcela nevidaná. Získali je, aby pomohli vládnout jiným, kteří privilegia měli, ale neměli jich dost, aby mohli rozhodovat. Dokonce i teď, kdy vládu ztratili a chybí jim minimální podpora pro vstup do nové sněmovny, chtějí o vládě rozhodovat. Šéf zelených za to otevřeně požaduje maličkost - posty a vliv. Pešáci, vhodní hlavně na vylučování ze šachovnice, jež představuje českou společnost, to vše zaplatí.

Dvacet let po pádu minulého režimu se ve svobodné české společnosti, v rámci této posttotalitní množiny, říká demokracie. Strávil jsem konec léta v zahraničí, kde jsem měl málo informací z Česka, tudíž stále nechápu, jak a proč se mohlo stát, že Ústavní soud

zrušil parlamentem schválený a prezidentem podepsaný ústavní zákon o rozpuštění poslanecké sněmovny a předčasných volbách do nové. Tak se k tomu radši ani nevyjádřím.

Pešáci, riskující vyloučení, se znechuceně baví divadlem, které jim ochotně, bez nějaké společenské analýzy, servíruje většina médií. Pod příkrývkou této neveselé legrace si řada zvolených a jejich přátel spokojeně užívá svého vlivu a doplňuje konta i kapsy, vyprazdňované příjemným životem, zatímco vyloučení pešáci mohou tak nanejvýš splachovat tenčící se sociální dávky pivem.

Projel jsem nedávno řadu tradičně demokratických evropských zemí na západ a sever od nás. V některých, například v Německu a Norsku, se měly konat volby, stejně jako u nás. Na rozdíl od nás se také konaly. Konala se i volební kampaň, na rozdíl od nás poklidná a neagresivní, bez vzájemných urážek a útoků a se zřejmým respektem pro osobu protivníka. Média ji celkem věcně a seriózně analyzovala a komentovala.

Obě jmenované země jsem projel krátce před volbami, v době voleb i po volbách. Neagresivní atmosféra trvá, ač si nemyslím, že by rozdíl mezi pravici a levici, červenými, černými, zelenými, fialovými, či žlutými, jak se jednotlivé strany označují, byly menší než mezi stranami u nás. Po pravdě řečeno, co

do obsahu poselství jsou snad výrazně větší. Ale vítězové voleb v obou zemích dávali spíše přednost úsilí v kampani to nezduřazňovat a vedli jakousi kampaňnekampaň. Proto snad také nakonec zvítězili, i když těsně. Ale v otevřených společnostech hraje ideologie stále menší roli, zájmy stran se sblíží. O křesťanské demokracii paní Merkelové v Německu se říká, že přebírá sociálním demokratům ideologii, Angela Merkelová sama mluví o obraně sociálních hodnot a to i se svým novým politickým partnerem, liberální FDP, jež ve skutečnosti stojí napravo od konzervativní křesťanské demokracie. A pešáci? Byl jsem svědkem toho, jak desítky tisíc nadšeně volaly Angie, Angie a nakonec ji zvolilo několik milionů.

I v Norsku, zemi, kde se podle průzkumů údajně žije nejlépe, ale podle (nejen mé) zkušenosti, i nejdraž v Evro-

pě, ba snad dokonce na světě, ač malé Norsko členem EU není, znovu zvítězil dosavadní premiér, v tomto případě ovšem sociální demokrat, Jens Stoltenberg. I on vedl umírněnou kampaň. Pracovitá, ale nikoli agresivní vůdkyně pravice se těsně před volbami probjovala na druhé místo, před nacionalisty, jejichž předsedkyně byla v kampani nejhlásitější, nikoli však otevřeně neférová. Nacionalisté ovšem výrazně posílili, na své dosavadní norské maximum.

Tam ani onde média nerozmazávala závist a zášť, ale více-méně poklidně informovala o průběhu kampaně, pešáci a hráči se navzájem vcelku snášeli a sotvakdo se bil o politické posty pro osobní vliv a vlastní bankovní účet. Obě země jsou asi vládě lidu - demokracii - o kus blíže než my v Česku i na Slovensku. Naše škoda.

Egon T. Lánský

Festival zrozený z tvůrčích protestů

Ak si zalistujeme v dejinách hudobného diania minulého storočia, iste nás neprekvapí otázka vzniku, pôvodu a koncentrácie hudobných festivalov, ktoré sa v priebehu storočí vyrojili v Európe a na americkom kontinente. Ak pominieme komerčný zmysel týchto spoločenských udalostí, iste nemôžeme ani dnes zatracovať ich doposiaľ platný umelecký obsah, ktorý od svojich predkov preberajú mladšie vzdelané a náročné generácie. Tak sa budeme aj naďalej pýšiť wagnerovskými inscenáciami v Bayreuthe, Mozartovou arénou vo Verone, Pucciniho veľkolepým súborom opier v Miláne alebo shakespeareovskými slávnosťami v Stratforte. V strednej Európe na území Českej republiky vyrástla do tohoto vrcholného a jedinečného pojmu pred šesťdesiatimi rokmi povest' medzinárodného hudobného festivalu Pražská jar.

Moravská metropola nechcela zostať za týmto ambicióznym označením pozadu. Pred 44 rokmi bol preto snaživými hudobnými špičkami založený Moravský hudobný festival, ktorý sa vďaka svetovej povesti Leoša Janáčka vypracoval do úctyhodnej umeleckej výšky. Dal teda zásluhný podnet slovenským hudobným činiteľom, aby vzápätí, vďaka hviezdnej trojici nastupujúcich slovenských skladateľov Suchoňa, Cikkeru a Moyzesa, realizovali Bratislavské hudobné slávnosti, ktoré zdarne umelecky konkurovali Pražskej jari. Vyšvihli sa do čela medzinárodného hudobného diania, keď v Bratislave prechodne nastúpil legendárny dirigent Václav Talich po odchode z pražského Národného divadla, v zahraničí známy dlhoročný budovateľ slávy Českej filharmónie a kmeňového operného repertoáru.

S tohtoročným polstoročným výročím skladateľa Bohuslava Martinů sa česká hudba ohliada po tomto slávnom dedičstve, ktoré zanechalo závažný ohlas i pre dnešok. Je chvályhodné, že usporiadatelia tohtoročného 44. Moravského hudobného festivalu, zasvätenému skladateľovi moravskej skladateľskej dielne, venovali tvorivú dramaturgiu systémom spojenia tvorby Bohuslava Martinů s tohtoročnými jubilujúcimi skladateľmi v Rakúsku, v Nemecku a vo Francúzsku. Osobnosť českého umelca tým v susedstve príbuzných európskych prúdov vynikla. Vďaka tomu bola ponúknutá účinná zahraničná spolupráca na úspešnom festivale. Svoje umenie tu mohli uplatniť hlavne sóloví pianisti so skvelým Ivom Kahánkom a moravskou filharmóniou pod vedením Jakuba Kleckera a mladí sólisti brnianskej opery v Ženitbe, v opere Bohuslava Martinů, našťudovanej anglickou režisérkou a scénografkou Pamelou Howardovou.

Jiří Vitula

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR		
		ČESKÝ ROZHLAS
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda, piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Okres Košice-okolie patrí medzi tie, ktoré majú bohatú históriu, pamiatky i prírodu. Zaujme najmä Turniansky hrad. Ide o zrúcaniny stredovekého hradu, ktoré sa vypínajú nad obcou Turná nad Bodvou, na výbežku Zádielskej planiny v Národnom parku Slovenský kras. Hrad sa prvýkrát spomína v prvej polovici 12. storočia. V roku 1357 bol prestavaný Jánom Turnianskym. Neskôr niekoľkokrát zmenil majiteľov. V rokoch 1540-1550 bolo budované nové opevnenie hradu ako protitureckej pevnosti. Napriek tomu ho Turci v roku 1652 dobyli. Hrad v roku 1685 zbúrali na rozkaz generála Schultza potom, ako ho vybojoval od Imricha Thokolyho. Hrad už nebol obnovený. Napriek tomu sa zachovali rozsiahle ruiny.

Okrem historickej hodnoty je hradný vrch národnou prírodnou rezerváciou s ochranou unikátnej endemickej rastliny rumenice turnianskej. Zaujímavým je aj jasovský kláštor. Pôvodne gotická stavba z prelomu 12. a 13. storočia, národná kultúrna pamiatka, je známa ako areál kláštora premonštrátskeho konventu v obci Jasov. Románska kamenná budova, ktorú začali budovať ešte počas vpádu Tatárov, nebola dostavaná. V rokoch 1421-1436 bol kláštor prestavaný do hradbami obohnaneho kláštorného komplexu. Samotné jadro stavby bolo gotické s menšími renesančno-barokovými úpravami. V štyridsiatych rokoch 18. storočia stavbu zbúrali a pripravili miesto pre neskorobarokový kláštorný komplex. Ten je jednou z najväčších barokových umelecko-architektonických pamiatok na Slovensku. V obci sa nachádza aj pôvodne gotický rímsko-katolícky kostol sv. Michala Archanjela z 15. storočia a zvyšky stredovekého strážneho hrádka zo začiatku 14. storočia.

Upúta aj kostol vo Svinici, pôvodne románsky kostol z 12. storočia, goticky prestavaný, národná kultúrna pamiatka. Tvorí ho dominantná stavba s mohutnou

vežou a šindľovou strechou. Zachovali sa na nej gotické nástenné maľby zo 14. a 15. storočia. Vo Svinici sú aj zvyšky stredovekého kláštora paulínov, feudálneho dvorca z 12. storočia a nad obcou zvyšky hrádka.

Návštevníci môže obdivovať aj reformovaný kostol v Čečejuvciach. Kamenný ranogotický kostol, pochádzajúci z 13. storočia, s prvkami románskeho štýlu, je národnou kultúrnou pamiatkou. Pôvodne rímsko-katolícky kostol od roku 1703 patrí reformovanej cirkvi. Pravdepodobne v tom čase došlo k zakrytiu nástenných malieb zo 14. storočia omietkou. Fresky znovu odkryli a po reštaurátorských prácach ich možno znovu vidieť. Kostol nemá vežu. Vedľa neho je drevená zvonica s kamennými základmi.

V okrese Košice-okolie je aj niekoľko hradov a kaštieľov, ako napríklad Slanec, Kysacký hrad, Jasov, Lipovec, Sokol, Obišovce, Budimír, Čečejuvce, Drienovec, Ploské, Rozhanovce, Dvorníky-Včeláre. Historicky významné objekty sú v Blažiciach, v Bohdanovciach, v Badimíre, v Kečerovciach, v Kysaku, v Medzeve, v Moldave nad Bodvou, v Nižnej Myšli, v Olšovanoch, v Slanci, vo Vyšnom Medzeve a inde.

Múzeá prezentuje predovšetkým kováčka vyhňa v Moldave nad Bodvou - pobočka STM, Múzeum vín Moldava, Myšlianske obecné archeologické múzeum Nižná Myšľa, Hámor v Medzeve pobočka STM, Múzeum Zoltána Fábryho v Štose a Expozícia historických hodín STM v Budimíre. V Moldave je aj Mestská galéria Rovás.

Nevšedné sú aj prírodné zaujímavosti okresu. Zádielská tiesňava je unikátna krasová tiesňava - národná prírodná rezervácia v Národnom parku Slovenský kras. Oddeluje od seba dve krasové planiny - Horný vrch a Zádielská planina. Pre jej dno je charakteristická úzkosť a nevyrovnaný spád. Dĺžka tiesňavy je približne 3 km, hĺbka miestami dosahuje až 300 metrov. Upútajú bizarné skalné tvary útesov. Najkrajším útvarom je Cukrová homoľa, veža v strede doliny s výškou až 105 metrov. Je to zvyšok okraja planiny, ktorý Blatný potok obišiel, a preto sa zachoval dodnes. Vzácné sú viaceré neprístupné jaskynné útvary (Erňa, Ohnište, Kráľovská jaskyňa, Kostrová jaskyňa), ako aj povrchové formy krasu. Jasovská jaskyňa sa nachádza vo výbežku jasovskej planiny. Vchod je z juhovýchodnej úboče, tzv. jasovského brala. Vznikla v jednotriasových vápencoch a dolomitoch ponorným tokom Bodry. Jej dĺžka je 2811 metrov, z toho sprístupnených je 550 metrov. Prehliadka trvá 45 minút. Trasa je dlhá 720 metrov. Najväčším priestorom je Starý dóm 60 metrov dlhý, 30 metrov široký a 10 metrov vysoký. Veľmi zaujímavé sú aj stopy ľudskej prítomnosti v jaskyni. Najznámejšou je nápis z roku 1452, napísaný masťným uhlíkom. Zaznamenáva víťazstvo vojsk Jana Jiskru z Brandýsa nad vojskom Jána Huňadyho. Je národnou prírodnou pamiatkou a súčasťou Svetového prírodného dedičstva UNESCO.

Celosvetovou raritou je Hertiansky gejzír. V literatúre sa uvádza ako jediný studenododný gejzír v strednej Európe. Nie je to však z odborného pohľadu klasický gejzír. V roku 1870 bol umelo navrhovaný. Od roku 1873 má podobu gejzíru. Je vrtom do artézskej panvy, ktorá leží približne 400 metrov pod povrchom. Nachádza sa na zlome, pozdĺž ktorého presakuje do hĺbky povrchová voda. Tá vytvára prirodzený rezervoár - artézska panva. Oxid uhličitý, ktorý vystupuje pozdĺž zlomov z najväčších hĺbok, vodu nasycuje. Po určitom čase nastáva pretlak, voda sa tlačí cez úzky navrhovaný otvor na povrch a erupuje. Výdatnosť prameňa postupne klesá, aj intervaly medzi jednotlivými erupciami sa predlžujú. V súčasnosti sa opakujú raz za 21-34 hodín. Dĺžka erupcie je asi 25 minút. Dosahuje výšku až 15 metrov. Výdatnosť výveru predstavuje 25-30 litrov za sekundu. Je národnou prírodnou pamiatkou. Nachádza sa v bývalom kúpeľnom parku priamo v obci Herľany.

Nemožno nespomenúť aj Sivec - nádherný skalný výhľadový vrch s nadmorskou výškou 781 metrov nad morom v pohorí Čierna hora. Z jeho ostrého skalnatého vrcholu je prekrásny výhľad na Ružínsku priehradu, ale aj na celé okolie Slovenského rudohoria. V stenách a strmých svahoch, spadajúcich do doliny Malý Ružínok je niekoľko neprístupných jaskýň. Najznámejšia je Veľká ružínska jaskyňa. Celá oblasť Sivca je kvôli neživej, ale aj vzácnej živej prírode národnou prírodnou rezerváciou.

Anna Papiežová

Chvenie

V galérii Slovenského inštitútu v Prahe vystavoval od 5. do 20. októbra 2009 výber zo svojej aktuálnej maliarskej a grafickej tvorby, známy a všestranný výtvarník, patriaci k strednej generácii, Ján Kelemen. Absolvoval grafickú tvorbu a knižnú ilustráciu v ateliéri Albína Brunovského. V priebehu rokov bravúrne zvládol a inovoval všetky dostupné grafické techniky, až sa dnes dostal k monumentálnej počítačovej grafike, ktorú nedávno vystavoval v galérii moderného umenia v Danubiane v Čunove pri Bratislave, umiestnenej na umelom ostrove na rieke Dunaj, kde sa návštevník môže prepraviť i loďou z centra mesta. Tam možno vidieť i jeho najnovšiu sochársku inštaláciu.

Že je všestranný výtvarník dokumentuje to, že sa rovnako intenzívne aj invenčne venuje nepretržite trom výtvarným médiám. Grafickej, maliarskej i sochárskej tvorbe. Vari najpopulárnejšia je jeho grafická tvorba, ktorá má výrazný zmysel pre experiment, keď inovuje klasické grafické technológie drevoryt, linoryt, litografiu, čiže tlač do kameňa, hĺbkotlač, reliéfnu tlač, používa suchú ihlu, autogén, hydraulický lis, kovošrot, až po premalbu počítačovej grafiky. Pričom jeho rukopis je známy najmä jasnou, jednoduchou, jemnou, čistou grafickou linkou.

V grafickej tvorbe sa tematicky venuje aj postave, aktu, hlave. Jeho tvorba je však vedome oslobodená od ideológií. Od roku 1996 vystavuje spolu s kolegami a priateľmi Jánom Hlavatým a Alexejom Krasceničom, v združení pod názvom A 1, výlučne expresívnu abstraktnú maľbu. Popri grafike vzbudzujúcej nehu sa tak rozsah jeho tvorivých záujmov rozširuje o maľbu a ďalej o sochu, priestorové inštalácie, performance a multimediálne projekty. Ani v maľbe sa neuspokojuje s tradičnou technikou, olejom na plátne, používa kombinované techniky, rôzne podklady, ako piesok, uhlie, vznikajú tak jedinečné štruktúrne obrazy, ktorých dynamiku a kompozíciu určuje hustá farebná hmota, pričom výrazná, kontrastná, vibrujúca,

eruptívna farebnosť a mohutne expresívne maliarske gesto sú charakteristickými črtami jeho maliieb, ale i dôraz na znak a monumentalita. Tak ako je Kelemenov výtvarný záber mimoriadne široký, je široká aj škála jeho vyjadrovacích prostriedkov. Od uvoľneného slobodného prejavu nezaťaženého ideológiami, cez meditatívnu polohu, od výrazného expresívneho maliarskeho gesta až po geometrickú disciplínu znakov. Tak ako je výtvarník Ján Kelemen hlboko introspektívnou osobnosťou, i jeho tvorba sa vynára z hĺbky jeho pocitov a zachytáva ich jemné chvenie. „Chvenie“ bol i názov jeho ostatnej výstavy. I keď na tejto výstave z priestorových dôvodov nemal divák možnosť vidieť jeho sochársku tvorbu, hodno povedať, že v nej riešil svoj vzťah umenie - príroda. Ako účastník na mnohých domácich i zahraničných sochárskych sympóziách prejavuje lásku k prírode, k prírodnému materiálu, drevu, hline, kameňu, známe sú jeho environmentálne aktivity a platí pre neho výrok filozofa... Albert Camus povedal, že Sisyfos určite musel byť šťastný... A takým šťastným Sisyfom je vo výtvarnej oblasti aj Ján Kelemen. Jeho cieľom je tvorivá hra ako princíp, priateľstvo ako fenomén a komunikácia ako cieľ a zmysel výtvarnej tvorby.

Eva Berková

Horúčka okolo záhadnej kostry z útrobov krypty v oždianskom kostole na Slovensku naberá na obrátkach. Patrí skutočne bielej panej Júlii Korponayovej, známej ako Levočská biela pani?

Krypta pod rímskokatolíckym kostolom v Ožďanoch dlho uchovávala svoje tajomstvo. Kým ju miestny farár Peter Mandúch nedal roku 2007 odkryť, od čias druhej svetovej vojny do nej nevstúpila ľudská noha. „Keď sa v kostole robila nová dlažba, môj predchodca dal vstup do hrobky zalíť betónom. Ja som sa tam chcel pozrieť viac-menej zo zvedavosti, či nenájdeme nejakú stopu po našej rodáčke Júlii Korponayovej. Našli sme desať truhiel uložených na drevených trámoch vedľa seba, medenými klincami sú na nich vybité dátumy a mená pochovaných šľachticov z kaštieľa. Jedna truhla bola neoznačená, vedľa nej ležala vypadnutá lebka. Neskôr prišli pracovníci z levočského múzea, ktorí odhadli, že kostra patrila mladému dievčaťu a mohla by pochádzať z obdobia okolo roku 1714, keď bola Júlia popravená,“ hovorí Peter Mandúch.

Napäté očakávanie

Aj keď výsledky skúmania antropológov ešte nie sú známe, niektorí pochybovači vyracajú pravosť kostí Júlie Korponayovej už teraz. Argumentujú najmä tvrdením, že kostol v Ožďanoch postavili až šesťdesiat rokov po jej smrti. „To je síce pravda, krypta však mohla byť vybudovaná dávno predtým. Hovorí sa, že šlo o rodinnú hrobku prepojenú podzemnou chodbou s neďalekým kaštieľom,“ tvrdí farár. Počas pobytov v krypte si vraj dokonca všimol, že jedna zo stien akoby kopírovala vývod z tunela. „Všetci sme zvedaví, ako to nakoniec dopadne. Prihlásil sa nám dokonca potomok bielej panej z Nových Zámok a zaujímal sa, ako prebieha výskum. Nielen jeho by určite potešilo, keby sa totožnosť kostí potvrdila. Urobila by sa tým bodka za jedným životom. Nikde v kronikách sa nedozviete, čo urobili s jej telom. Popravených dávali väčšinou do spoločného hrobu, ale keďže Júlia bola šľachtičná, možno ju vydali príbuzným a tí ju následne pochovali,“ rozvíja ďalšie teórie farár Peter Mandúch.

Turistická atrakcia?

Z rodného kaštieľa bielej panej je dnes rozpadávajúca sa ruína, ktorá už len spomína na slávnú minulosť a zúfalo čaká na rekonštrukciu. Ani rímskokatolícky kostol so záhadnou kryptou nevyzerá veľmi príťažlivo. Starosta obce Ján Ďurčák verí, že potvrdenie úvah o mieste posledného odpočinku slávnej šľachtickej by zvi-

Levočská biela pani

diteľnilo obec a zároveň pomohlo pri našartovaní obnovy týchto pamiatok. Uvažuje sa o prípadnom sprístupnení hrobky pre turistov, to však z viacerých

dôvodov nebude jednoduché. „V prvom rade sa treba dohodnúť s cirkvou a pamiatkarmi, problémom je navyše aj statika, pre ktorú zrejme nebude možné vybudovať do krypty samostatný vchod. Nedávno tu boli zástupcovia istej agentúry s projektom na rekonštrukciu kostola. Tú jednoznačne potrebuje, najmä pohľad zvonka nás vôbec neteší. Obec spísala dva projekty, bohužiaľ, ani jeden neprešiel. Medializácia možno pomôže posunúť veci dopredu,“ verí starosta. Hoci medzi ľuďmi v obci kolujú fantastické legendy o spleti podzemných chodieb, on sám im neverí. „Jedna z nich hovorí dokonca o tom, že oždiansky kaštieľ je takto prepojený s filakovským hradom. Z racionálneho pohľadu to však podľa mňa nie je možné,“ pochybuje Ján Ďurčák.

St'atá bez dôkazu

Levočská biela pani je údajne prvou a jedinou ženou v uhorských dejinách, ktorá sa dopustila vlastizrady. Dcéra Žigmunda Géciho z Ožďian, ktorý bol plukovníkom telesnej stráže Imricha Tököliho, sa v čase stavovského povstania Františka II. Rákociho vydala za cisárovho prívrženca Jána Korponaya. Ten sa kvôli svojej žene pridal na stranu kurucov. Podľa legendy sa Júlia, v snahe získať pre svojho syna skonfiškovaný rodový majetok, stala cisárskou špiónkou. Vyslala ju do Levoče, ktorá bola v obklúčení cisárskeho vojska. Stala sa milenkou kuruckého veliteľa baróna Štefana Andrášiho. Tajne mu zobrala kľúče od mestskej brány a vpustila cisárske vojsko do mesta, ktoré padlo bez boja. Za to bola obvinená zo zrady a 25. septembra 1714 ju ako 25-ročnú popravili st'atím hlavy na námestí v Győri. V archívoch sa však nenašiel nijaký dôkaz, ktorý by potvrdil vinu krásnej panej. Možno pre túto krivdu blúdi po nociach v podzemných chodbách starých levočských domov, „straší“ svoje okolie a dodnes nedáva ľuďom spávať. Starosta ukazuje e-mail od istého pána, ktorého matka vraj kedysi na schodoch do pivnice oždianskeho kaštieľa našla mramorovú tabuľku. Maďarský text hovoril: „Na tomto schode bola st'atá Júlia Korponayová.“ Že by ďalšia záhada?

Richard Budín

Tentoraz je v tajničke citát škótskeho psychiatra R. D. Lainga. Riešenie pošlite do konca mesiaca na adresu: SLOVENSKÉ DOTYKY, Salmovská 11, 120 00 Praha 2, alebo e-mailom na adresu dotyky@czsk.net. Traja vylosovani riešitelia dostanú od redakcie jednu z nových kníh z produkcie Slovensko-českého klubu.

Tajnička v septembrovom čísle ukrývala citát Woodyho Allena „Peniaze sú lepšie ako chudoba, ak pre nič iné, aspoň z finančných dôvodov“. Knihy vyhrávajú: Katarína Gasnářková, Brno, Miloš Čunga, Praha 81 a Jozef Bureš, Zlín. Srdečne blahoželáme!

	NAČAS (PUBL.)	ČESKÝ LUDOVÝ TANEC	UDREL TÁŽKÝM PREDMETOM	NEDÁVNO VZNIKNUTÁ	DRUH PALMY	TIEŽ (SPOJKA)	KEŇA (KÓD STÁTU)
	ČPÁVOK (CHEM.)						
	1. ČASŤ TAJNICKY						
	VYČERPANOSŤ					PREHNUTIE	LIATIM UMIESTNILA
	ČESKÁ DEDINA						
POMŔCKY: MINET. ITA, IRO, ETES, ORAMAR, CHAVKOŠ, ORTA, LELES, MATAL, LASA	ÚPLNE PRESNE, CELKOM (HOVOR)	VNÚTORNÝ NEKRYTÝ DVOR	CEZ (NÁREČ.)	ŠARHA (ZASTAR.)	AMERICIUM (ZN.)	UPRIMNÁ (KNÍŽ.) NÁSTRJ (FEJĽOR)	PRÁČE-NESCHOPNÝ VÝCHODOSLOVENSKÉ JAZERO
ZLEPŠENIE						TITÁN (ZN.) ŠPZ OKRESU TRNAVA	IRENA (DOM.) PREDLOŽKA
TEKUTINA NA PÍSANIE						LIEZOL ZDURIL SPUCHOL	
METLOVÝ KRÍČEK				SÍDLO V AUSTRÁLI SÍDLO V MAĎARSKU		TRL PO NEMECKY ZISKAL NARODENIM	
MENO ELIZABETH				EKVIVALENT (SKR.) OTVORENÁ STĽPOVÁ HALA (ARCHIT.)		PHOTOVOLT (ZN.) ĎALEJ, PO ČESKY	CITOSLOVCE POROZUMENIA AJ UKAZOVANIA ROBIŠ KRATŠIM
AUSTRÁLIA (KÓD STÁTU)		EXISTUJETE POMOC (ZAST.)			DRC, BUC VYNADALO		PRIATELKA (TELEGR.) MESTO V TURECKU
2. ČASŤ TAJNICKY							
 RASTER, PO ČESKY	AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL NAOSTRO			ROZPRÁVKOVÁ POSTAVA ČASŤ TÝŽDŇA			POZDRAV ÚTOK, PO RUSKY
VOJENSKÝ ÚTVAR				DOM DŮCHODCOV TVRDOHLAVO		OBEC V OKR. KRUPINA ŠUPLATA	
JUDSKÝ KRÁL			ČRTA ŽENSKÉ MENO (ZB.1.)			URČENÁ MEDZA STAROGRÉCKY BAJKAR	
STARŠÍ (SKR.)			DAŇ, PO ANGLICKY (HISTOR.) METICAL - MOZAMBIK (KÓD MĚNY)			ŠATY (KNÍŽ.) NÁSTENNÝ GOBELIN	
MYKAŤ (EXPR.)				ÚTOČISKO VOLAVKOVITÝ VTAK		ŽIVOČICH S VEĽKÝMI KLEPĚTAMI SÍDLO V TALIANSKU	
PRUDKÝ ROZVOJ				BYK, PO ŠPANIELSKY LINCOLNSHIRE NATURALISTS UNION			OSOBNÉ ZÁMENO BYŤ, PREDAJŇA ZAHR. OBCHODU
 KLEPNÚŤ	ČESKÝ MALIAR (BOHUMÍR 1922) NADŔBUDOL				NOTY (HUĎOB.) OBELASEL		FORMA MERAČ ELEK. INTENZITY A NAPÁŤIA
ŠPZ OKRESU KOMÁRNO		PRIAMO MUR				INDICKÁ VEŽOVITÁ STAVBA ÚSTNA HLÁSKA	
TALIANSKÉ SÍDLO				NEŮPLNE, NEUCELENO KOCKOVANÁ LÁTKA		PŘÍSTAV V RUSKU PŘI ČERNOM MŔÍ SEJBA	
PŘIBĹŇE (TELEG.)			KNŔCK OUT (SKR.) ZVRATNÉ ZÁMENO		JAZERO V ČADE AKO, PO NEMECKY	EDUARD (DOM.) NAJVYŠŠIA KARTA	
3. ČASŤ TAJNICKY							
KŤO PRÁČUJE PŘI VÝROBE LÁN				OBEC V OKRESE TREBIŠOV			ŠPZ OKRESU BEROUN (ČR)
MESTO V NEVADE				SLAVOMÍR (DOM.)			ASTÁT (ZN.)

Nespĺňa všetky očakávania

Keď do kresla ministra dopravy českej - dočasnej vlády nečakane zasadol Slovák, predpokladali sme, že to bude ústavný činiteľ non plus ultra, ktorý nám, spolurodákom, bude iste robiť len dobré nemo. No ako sa zdá, Gustáv Slanečka onen mýtus nenapĺňa. Nevídame ho v televíznych Správach či v iných publicistických programoch, ani v tlači nie je reč o jeho aktivitách. Výnimkou po dlhšom čase bol pondelok 21. septembra, keď ho rozhlasový redaktor Martin Veselovský pozval k mikrofónu odpoľudňajšieho Rádiožurnálu. Išlo o 20-minútový poslucháčmi Českého rozhlasu obľúbený rozhovor na aktuálnu tému, vedený zvyčajne s niektorým politikom. Keďže vláda v ten deň schvaľovala povestný „Janotov balíček“, v dialógu sa hovorilo o ňom, o NERV-e, ale najmä o stavbe diaľnic, o tom, že v ČR sa pri nej vynakladá oveľa viac financií než v iných štátoch.

Pred pravidelnými poslucháčmi ČRo (a zvlášť Rádiožurnálu na jednotke) iste nie je potrebné osobitne vyzdvihovať kvality spomínaného redaktora (ktorého aj ČTV občas využíva). K jeho vlastnostiam patrí citlivosť, trpezlivosť aj ohľaduplnosť, nezabúda ani na dôkladnú informovanosť o danej problematike, čo jeho spolubesedníčka zvyčajne privedie „na správnu koľaj“. Aj z toho dôvodu sme neočakávali, že Gustáv Slanečka bude naladený celkom inak než redaktor. V rozhovore sa prejavoval ako človek sebedovomý, no pritom neistý a adekvátne neinformovaný. „Otázky na telo“ mu akosi neboli po chuti, jeho odpovede zneli formálne, všeobecne. Poslucháča tejto relácie neprijeme prekvapil aj jeho jazyk. Bola to slovenčina, lenže každú chvíľu „oživovaná“ českými výrazmi a slovenským dialektom (napríklad jednička, veškerý, tudíž, není možné, neská, kludne a podobne).

Tieto ministrove nedostatky si zrejme uvedomil i sám Martin Veselovský, totiž v žiadnych ďalších Správach ani v iných publicistických programoch z rozhovoru tentoraz kolegom nič neponúkol (a citovanie je bežným zvykom redakcie).

Pravda je taká, že Gustáv Slanečka nám - Slovákom - zatiaľ v ČR nejaké „extra dobré meno“ nerobí, ale vďaka nečakaným zmenám v ústavnom dianí má ešte šesť-sedem mesiacov čas na nápravu toho, s čím ako poslucháči (alebo diváci) nemôžeme byť spokojní.

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč (na Slovensku 10Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!

Napríklad za január 2010 až december 2010 zaplatíte 12 x 0,33 € = 3,96 €

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavateľstvi MAC, s.r.o.,
U Plynárny 404/91,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
226 218 865

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vašim IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2009 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 11/2009

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvi MAC, s.r.o., U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Nada Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľada Svárová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Výšlo 1. 11. 2009

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Nada Vokušová, Gabriela Vránová

Vydavateľstvi MAC
spol. s r.o.

U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimag.cz

Nabízí

• **zajištění**
kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatiteľského kmene,
distribuce předplatiteľům
pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete
na www.vydavatelstvimag.cz

Od 12. novembra vystavuje D+GALLERY Praha vo svojich priestoroch maľbu a fotografie PhDr. Petra Pavliňáka. Známy ostravský galerista, historik umenia, organizátor výtvarného života na Ostravsku a editor zatiaľ 20-dielneho Slovníka českých a slovenských výtvarných umelcov, rodom zo Strážnice, má široký diapazón vzdelania. Jeho maľba si našla svojich divákov najmä v Ostrave, ale aj v Plzni, Kolíne, Opave. Zúčastnil sa na mnohých kolektívnych výstavách doma i v zahraničí (Krakov, Ružomberok, Budapešť a inde).

Farebná senzácia

Petra Pavliňáka - galeristu - poznám veľa rokov. Petra Pavliňáka - maliara - som si pre seba objavila len pred niekoľkými rokmi. Hneď som vedela, že chcem jeho maliarsku tvorbu prezentovať. V týchto dňoch predstavujeme jeho tvorbu posledného obdobia pod názvom „Štvoro ročných období tráv“. Nie, nie sú to Trávy Ota Janečka. A nemaľuje ich preto, že Janečkovi zabezpečili umeleckú „nesmrteľnosť“ a pevné miesto v histórii českého výtvarného umenia. Ale rovnako ako Ota Janeček má v sebe umelecký nepokoj a túžbu skúšať nové možnosti a cesty vlastnej tvorby. Jeho neobvyčajná pracovitosť je vysvetliteľná predovšetkým vnútornou nevyhnutnosťou. Keď chce niečo povedať, má na to špecifické výrazové prostriedky. Často je to fotografia. A rovnako často maľba.

Pavliňák patrí k umelcom, ktorí len tak nezhadzujú s vlastným štýlom. Dobrej vie, že individuálny štýl je vynález - know-how, ktorý bude naveky súčasťou jeho mena. Potvrďuje to aj séria obrazov „Štvoro ročných období tráv“, zobrazujúca premeny krajiny v jednotlivých ročných obdobiach prostredníctvom základného fenoménu - trávy, nadväzujúca na jeho tvorbu niekoľkých posledných rokov. Neznamená to, že sa opakuje, naopak, dokáže prehlbovať svoj postoj k životu, prírode, ľuďom a nepotrebuje hľadať iný spôsob ako nám to povedať.

Subjektívne pocity autora sa odohrávajú na jeho obrazoch v určitých tematických celkoch. „Štvoro ročných období tráv“ je veľmi kompaktný umelecký program, nie náhodou rezonujúci s hudbou A. Vivaldiho. V maľbe Petra Pavliňáka cítime muzikálny podtext, koloristický rytmus nie romantický (to mu nedovoľuje daný spoločenský proces a zrejme i skutočnosť, že je umelcom a zároveň galeristom), pripomínajúci kolorit španielskych i francúzskych umelcov až po súčasnú modernu. Nečakane kombinuje rôzne maliarske techniky, reliéfnu maľbu, asambláž. „Štvoro ročných období tráv“ je farebnou senzáciou na vymedzenej ploche, výpoveďou umelca par excellence, keď „farba oslobodená od formy a forma oslobodená od svojho reálneho predobrazu sa opäť stretnú, aby spolu vytvorili novú, celkom duchovnú dimenziu“ (Milan Jankovský, Úvod katalógu k výstave D+GALLERY v Pinacotece v Sao Paole).

Autor často používa maliarske elementy viditeľného ťahu štetcom, štruktúry monochrómnych škvŕn či línií, ktoré tvoria samostatné oblasti „autonómnej“ maľby až po tachistickú či polychromatickú farebnú štruktúru, radikálne popierajúcu akúkoľvek figurálnosť. Červený akcent slnka, lopty, hada, buriny či ohňa posúva takmer fauvisticky jeho obrazy do nových významových vzťahov nielen osobných, ale tiež spoločenských. Cez prizmu vlastného pohľadu opäť interpretuje nám známe motívy prírody, ale s posuvmi priestoru a v čase, popretkávanom vlastnými predstavami o osudoch súčasnej generácie.

Áno. Autor si vytvoril v maľbe vlastnú dimenziu svojho výtvarného sveta. Vizualne pozorovanie prevetluje do reči symbolov prírody, medituje s nimi, ony mu spätne umožňujú odvážnu i slobodnú životnú skúsenosť, ktorú mu médium fotografie nedovoľuje. Preto mu rozumieme.

Jiřina Divácká

JÁN ŠIMONVIČ O PROBLÉMOCH SÚČASNÉHO SVETA

V tomto roku by sa dožil sedemdesiatky slovenský básnik Ján Šimonovič. Narodil sa 17. februára 1939 v Siladiciach. Do základnej školy chodil v rodných Siladiciach, maturoval roku 1957 v Hlohovci. Na filozofickej fakulte v Bratislave študoval od roku 1957 do roku 1962 slovenčinu a ruštinu, v období 1961 – 1962 bol redaktorom Československého rozhlasu v Bratislave, potom do roku 1971 pôsobil v časopiseckej redakcii vydavateľstva Smena. Od roku 1971 bol redaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ a v rokoch 1980 – 1982 šéfredaktorom časopisu Zornička. Zomrel v Bratislave 21. decembra 1994.

Básnicky sa formoval v rámci konkretistov Trnavskej skupiny (M. Válek, J. Ondruš, J. Stacho, J. Mihalkovič, L. Feldek). Prešiel zložitým vývojom pri hľadaní vlastných tvorivých princípov. Inšpiroval sa klasickými vzormi, ale aj slovenským nadrealizmom, českou avantgardou i španielskym surrealizmom (F. G. Lorca, R. Alberti, ktorých aj prekladal) a generačnými druhmi Trnavskej skupiny. Básnické prvotiny najprv publiko-

val v študentských časopisoch filozofickej fakulty (Rozkvet, Tribúna mladých), potom v Mladej tvorbe, Kultúrnom živote, Slovenských pohľadoch a v Smene. V debute sa prezentoval ako básnik citlivého poetického videnia usilujúceho o vyjadrenie životnej a prírodnej harmónie. Výrazná osobitosť jeho lyriky spočíva v expresívnom pohľade zvnútra, do ktorej organicky vkomponoval sugestívne citové zážitky na pozadí reálneho prírodného prostredia. Jeho poézia má v ďalšom vývoji dve obdobia. V prvom období sa jeho poézia nesie v zážitkovej rovine s orientáciou na estetické vyjadrenie životných javov, na úsilie hľadať trvalé životné hodnoty. Vyznačuje sa klasickou vyrovnanosťou, ktorú dosahuje využívaním klasických výrazových postupov a rozumovo-intelektuálnym prehodnocovaním skutočnosti. Prírodným javom vtlačá ostrý kolorit významov, pri ktorých dôležitú úlohu zohráva osobná spätosť s domovom, detstvom, rodičmi, krásou prírody a rodnej zeme. Popri nich dominuje oslava prirodzenej krásy ženy. Jeho expresívne a intelektuálne zachytenie a vyjadrenie precíteného detailu je majstrovské. Slúži mu aj ako organizujúci prvok autorovho zámeru. Druhé obdobie začína zbierkou *Vysoko miznú vtáky* (1972). Je poznamenané vedomím súlad krásna, ktorý naruša ním vyznávaný klasický súlad krásna. Najmä pri básnických výpovediach o deťoch ho zaujmajú problémy súčasného sveta, ktoré zvyšujú obavy z nebezpečenstva novej vojny. Práve v mene detí, ich šťastia a budúcnosti dáva svoj hlas za pokojný mierový život. Takto sa do popredia jeho tvorby dostáva reflexia širšie komponovaného spoločenského hľadiska, bez ideologického zjednodušovania. Častý motív lásky sa posúva do medziludských vzťahov ako predpokladu vyrovnaného a šťastného života. Pre básnikovu tvorbu tohto obdobia je typická obsažnosť, autor sa okrem hľadania prírodno-poetickej harmónie orientuje na komplexnejšie a rozmanitejšie vyjadrenie rozporného celku, ktoré naruša harmóniu života, šťastia, lásky, pokoja a disharmonicky dolieha na človeka. Tento posun sa prejavil aj v stavbe tvaru a vo výrazovej koncepcii. Jeho poézia má racionálny základ, je organickým výsledkom intelektuálnej reflexie, logiky, úvah a zmyslovo-pocitovej reakcie na jestvujúce podmienky a problémy druhej polovice dvadsiateho storočia, s ktorými sa človek musí v živote vyrovnávať.

Viktor Timura

OTEC

Tam beží dieťa
so srdcom svojho otca,
ani nevie, že ho má,
ale otcovi srdce veľmi chýba,
ťažko sa mu chodí,
nemôže mať rád nikoho,
koho nemá rado dieťa.
Tam beží dieťa,
hľa, padá na zem, a zem
uskočí otcovi spod nôh,
necháva otca padať do laknutia,
zem chytá dieťa do náruče.

SAMA

Vieš, aká si krásna,
a to, čo ti zavádzia v hrdle, je kvetina
rastúca rozpráváním,
na ktoré číha svetlo ako decko,
aby ti mohlo dávať do úst nožičku.
Vietor ako sosny pri posteli dočahuje
pružným kľúčom
v tvojom introvertnom objímaní.
Vieš, aká si krásna
sama osebe
pri ozvene ako pri priepasti.

PRÍŤAŽLIVÁ HISTÓRIA

Minulý mesiac by sa dožil deväťdesiatich rokov spisovateľ literatúry faktu a prekladateľ Vojtech Zamarovský. Narodil sa 5. októbra 1919 v Trenčíne. V roku 1943 absolvoval štúdium práva na Slovenskej univerzite v Bratislave. Pracoval v rôznych hospodárskych a štátnych orgánoch v Bratislave a v Prahe, vypracoval sa na odborníka na finančnú a menovú politiku, prednášal na viacerých vysokých školách, ale na začiatku päťdesiatich rokov ho vylúčili z komunistickej strany a musel si hľadať novú existenciu. V rokoch 1953–1956 bol vydavateľským pracovníkom Státního nakladatelství krásné literatury v Prahe. Od roku 1956 žil v slobodnom povolání a venoval sa literárnej tvorbe. Po počiatočnej prekladateľskej činnosti v oblasti ekonomiky a finančníctva sa sústredil na vlastnú literárnu tvorbu. Jeho knihy vyšli v miliónoch výtlačkov a boli preložené do 14 jazykov. Slovenské vydavateľstvo Perfekt začalo v roku 1999 vydávať Zamarovského súborné dielo, ktoré zahŕňa jeho trinásť doteraz vydaných kníh a zároveň založilo Spolok priaznivcov a čitateľov diel Vojtecha Zamarovského.

Zamarovský posledné obdobie svojho života žil v Souticích pri Prahe. Zomrel 26. júla 2006 v Prahe vo veku 86 rokov.

Dlhodobý intenzívny záujem o históriu stredovekých kultúr a dejín ich objavovania stal sa tematickou doménou Zamarovského diela, v ktorom sa prelínajú hodnoty poznávacie a estetické. Patrí k najvýznamnejším predstaviteľom literatúry faktu a k priekopníkom jej modernej podoby v slovenskej, ale rovnako aj českej literatúre. Už jeho prvé diela (*Za siedmimi divmi sveta*, *Za tajomstvom ríše Chetitov*) prezrádzajú obdivuhodnú rozhladenosť po odbornej problematike, dôvernú empirickú skúsenosť s predmetom záujmu a zároveň vysokú tvorivú invenciu pri jeho stvárnení do podoby literatúry faktu alebo neskôr do podoby autorského variantu starovekých eposov (*Gilgameš*, *Aeneas*, *Sinuhet*). Kým knižný debut *Za siedmimi divmi sveta* je koncipovaný ako súbor siedmich historicko-cestopisných reportáží, kniha *Za tajomstvom ríše Chetitov* je poňatá ako výprava do dejín kultúry a písma starovekej ríše, no zároveň aj ako príbeh objavovania chetitskej ríše s dôrazom na životný príbeh lúštitela reči a písma Chetitov Bedřicha Hrozného. Z hľadiska žánru literatúry faktu Zamarovský už vo svojich prvých knihách našiel metódu, ako hovoriť o vedeckých faktoch s humanizačným akcentom – cez ľudské osudy ich výskumníkov či objaviteľov. Zároveň si už tu zvolil takú autorskú stratégiu prístupu k materiálu, ktorá spája informačnú nasýtenosť s čitateľsky príťažlivým podaním, založeným

na odkrývaní a riešení vedeckého problému systémom takmer detektívneho lúštenia vzrušujúceho tajomstva. Výrazne sú všetky tieto prvky autorskej stratégie prítomné v knihe *Objavenie Tróje*, ktorej podstatnú časť tvorí historicko-biografická esej o objaviteľovi Tróje H. Schliemannovi a jeho nadľudskom úsilí po dosiahnutí vytýčeného cieľa. História objavovania ďalšej starovekej civilizácie je dielo *Na počiatku bol Sumer*. Poznatky z oblasti egyptológie sústredil v knihe *Ich veličenstvá pyramídy* a neskôr v lexikologicky koncipovanom slovníku *Bohovia a králi starého Egypta*. Celoživotným Zamarovského bádateľským i výsostne osobným záujmom je výskum a spracovanie dejín a kultúry antiky, predovšetkým Grécka, ktoré au-

tor chápe ako „našu kultúrnu pravlasť“ a krajinu, „kde si ľud po prvý raz v dejinách uvedomil, že si vie sám postaviť svoju vládu“. Dielo *Bohovia a hrdinovia antických bájí* má charakter náučného slovníka, no pritom si zachováva rozprávačský štýl. Zamarovský v ňom v abecednom poradí zoradil vyše 800 hesiel zo starovekej mytológie. V knihe *Dejiny písané Rómom* vyrozprával históriu tisícročných dejín Rímskej ríše s dôrazom na aktuálnosť ich historického i kultúrneho odkazu. V diele *Grécky zázrak* sprístupnil poznatky o histórii a kultúre Grékov od čias ich prehistórie a mýtov až po stratu nezávislosti vo vojne s Rómom. Je to syntéza poznatkov o pôvode Grékov, o formovaní ich štátnosti, o fáze zrodu, rozkvetu a úpadku gréckeho sveta. Osobitnú pozornosť venuje

Zamarovský najcennejšiemu vkladu antického Grécka do pokladnice ľudských dejín – gréckej filozofii, sochárstvu, maliarstvu, literatúre a divadlu. Svoje hlboké zaujatie *gréckym zázrakom* demonštruje autor vlastnou interpretáciou dejinného zmyslu gréckej kultúry a v tomto diele je zvlášť výrazný osobnostný prístup k téme a rovnako imponujúce je aj slovesné majstrovstvo Zamarovského. Tisícročnú históriu antických olympijských hier na pozadí ich súčasnej tradície zobrazil v diele *Vzkriesenie Olympie*. Zamarovského tvorbu okrem scenárov k takmer 40 televíznym a filmovým dokumentom dotvárajú literárne adaptácie starovekých eposov *Aeneas*, *Gilgameš* a *Sinuhet* a kniha *Návrat do staroveku*, s podtitulom *Po stopách vlastných kníh*, ktorá je svojrôznou textovo-obrazovou publikáciou, iniciovanou televíznym seriálom o starovekých kultúrach a jej zámerom je podľa autora „ukázať šírku a hĺbku starovekých základov dnešnej európskej kultúry a civilizácie“. Tento zámer aj najlepšie vystihuje hodnotu doterajšieho diela Vojtecha Zamarovského.

Anton Baláž

Bol som sprievodcom kráľa Senvosreta, nech žije večne, ktorý bol synom a spoluvládcom kráľa Amenemheta, nech žije večne, na vojnovej výprave proti Čemehom a Čehenom v západnej delte Nílu. Tešil som sa jeho priazni, lebo som vždy pri ňom stál a plnil som jeho rozkazy, i priazni jeho vznešenej manželky Nofrety, zbožňovanej ústami všetkých mužov.

Jeho veličenstvo kráľ Senvosret sa vracal do svojho tábora v oáze Západnej púšte ako víťaz. Nebolo ani možné, aby sa vracal ináč: je to bojovník, ktorý nemá seberovného. Jeho ruka je rukou boha vojny Monceva, nedvíha sekeru dva razy na smrtiaci úder, šíp jeho luku zasahuje vždy na prvý raz cieľ, nepriatelia pred ním utekajú ako pred bohyňou moru Sachmetou. Vracal sa ako víťaz a privádzal množstvo zajatcov a nesmierny počet dobytky ako vojnovú korisť.

Na rozkaz jeho veličenstva zdržiaval som sa toho dňa v tábore, aby som bol k službám jeho vznešenej manželke Nofrete i jeho vedľajším manželkám. Len čo rýchly posol priniesol zvesť o blížiacom sa návrate môjho kráľa a pána, prichystal som všetko na jeho privítanie. Do alabastrových nádob som dal naliať vodu s voňavými látkami, aby si v nej umyl svoju božskú tvár, a všade som porozkladal zlaté a strieborné vázy s lotosovými kvetmi, aby si ich vôňou osviežil božský nos. Postavil som do jeho stanu čiernych otrokov s vejármi a dal som nastúpiť nosičov jedál a chladných nápojov. Dozrel som aj na úpravu ohradeného miesta, kde sa mali zložiť pravé ruky odseknuté padlým Čemehom a Čehenom, aby sa zistil a zapísal počet zabitých nepriateľov.

Ohnivý kotúč boha Slnka Rea stál už nízko nad obzorom, keď som zazrel prach púšte zvrhnutý nohami našich udatných bojovníkov. Vyšiel som potom až pred stan prednej stráže, aby som bol prvý, kto zloží kráľovi poklonu na privítanie a pobožká mu nohy.

Jeho veličenstvo kráľ Senvosret sa však do tábora nevrátil.

Čo bolo príčinou, že býk nešiel na čele svojho stáda? Bol kráľ azda zranený? Nebolo to možné: v boji ho chránil jeho nebeský otec Re, chránil ho aj boh Hor, ktorého bol pozemským vtelením, chránil ho aj všetci bohovia obidvoch krajín Egypta. Posvätná kobra, ktorú nosil ako zlatú členku na svojej božskej hlave, sľahala plameň, čo spálil každého, kto mu chcel ublížiť. Prečo neoznámil posol, že vojsko dorazí bez svojho veliteľa a pána?

Keďže sa priblížili kráľovi mladší bratia, narodení z vedľajších manželiek, poklonil som sa a vystrel som ruku do výšky kolien.

VRAŽDA VEČNE VLÁDNUCEHO KRÁĽA

S úctou, ktorá patrí synom božského kráľa, som sa ich spýtal, prečo sa vojsko vrátilo bez svojho vládcu a vodcu.

„Dostihli nás poslovia z veľkého kráľovho domu v meste Ictovej a rozprávali sa s naším božským bratom, nech žije večne, ale nikto pri tom okrem neho nebol a nič nepočul. Tvár nášho brata sa zamračila a z oka mu vyšľahol plameň zlosti. Nato dal obrátiť svoje nosidlá a bez ohľadu na blížiacu sa noc zamieril do sídelného mesta. Letel ako sokolí boh Hor, ktorého je vtelením, a neobzrel sa naspäť.“

Slová kráľovských bratov vyvolali v mojej duši nepokoj. Dozaista bol čin môjho kráľa a pána správny, ako sú a vždy budú správne všetky jeho činy, a nepatrilo sa, aby som ho posudzoval. Veď v jeho srdci sídli rozum celej zeme, ako aj celého neba a podsvetia. Čo však bolo také naliehavé, že opustil vojsko ešte pred návratom do tábora, že sa nepotešil prehliadkou koristi a súčtom rúk zabitých nepriateľov? Prečo sa neosviežil jedlom a nápojom?

Myšlienky vírili vo mne ako voda zmútená kormidelníkovým veslom. Prekročili azda katarakty Nílu ničomníci z krajiny Kuš? Alebo vpadli cez naše východné hranice kočovní lupiči z Ázie? Priplávali hádam z mora do ústia Nílu lode pirátov? Nič z toho by si rozhodne nevyžadovalo taký náhly návrat kráľa do hlavného mesta, navyše bez vojska. A prečo kráľ neoznámil dôvod súrneho odchodu svojim bratom?

Zachvátila vari jeho božského otca Amenemheta dajaká choroba? Nebol predsa ešte starý: od tých čias, čo ako hlavný veliteľ vojska vystriedal na tróne kráľa Mentuhotepa, uplynul iba jeden ľudský vek. Choroba si, pravda, nevyberá; podlieha jej starý i mladý. V tom si je kráľ rovný hoci s otrokom, výhodu má pred ním iba v lekárni. Ale prečo teda vyšľahol z kráľovho oka blesk zlosti, a nie smútku alebo bolesti?

Márne som prosil boha múdrosti Thovta, aby mi osvietil myseľ. Márne som namáhal svoj rozum.

Naraz som sa však celkom nečakane dozvedel pravdu.

Bola horšia než moje najhoršie obavy.

Zmietaný nepokojom vrátil som sa do svojho stanu, ktorý stál pri stanoch kráľových manželiek a synov. Zatiaľ čo som rozmýšľaním namáhal srdce, zostúpil slnečný boh Re za západný obzor a nastúpil podzemnú plavbu na východ. Nad táborom rozprestrela svoje nebo matka Nut a na jej bruchu sa začali trblietať hviezdy. Hukot

vo vojsku stíchol a slávnosť sa nekonala. Nebolo prečo sa veseliť, veď kráľ nerozdal bojovníkom podiel z koristi ani veliteľom zlaté muchy a náramky za udatnosť.

Keď sa okrem stráží pri ohňoch všetci uložili na spánok, začul som z nevelkej diaľky hlas podobný hlasu predčitateľa. Znel však tlmeno a chýbal mu velebný tón modlitby. Že by daktory z kňazov, čo sprevádza vojsko, prosil bohov nočných temnot o ochranu kráľa? Priložil som ucho na stenu svojho stanu, odkiaľ prichádzal hlas. Tu som začul, o čom som myslel, že je nemysliteľné.

Jednému z kráľových mladších bratov čítal posol tajnú správu. „Sídelné mesto Ictovej leží v smútku, jeho veľká dvojité brána je zatvorená, kňazi sa držia za svoje oholené hlavy a dvorania majú čelá na kolenách, ľud plače. Siedmeho dňa tretieho mesiaca obdobia záplav boh Amenehmet umrel. Jeho duch sa vzniesol na nebesia a jeho božské telo sa spojilo so slnkom. Tak splynul s bohom, ktorý ho stvoril, aby vládol večne.“

Prekvapenie a žiaľ ma nutkali vykriknúť, ale hrdlo sa mi stiahlo a hlas mi uviazol v hrudi. Potom som nikým nepočutý počul tú hroznú správu. Ani nechcem jej úlisné slová doslova opakovať. Boh Amenehmet neumrel totiž z vôle Devätora bohov, čo sídli vo veľkom chráme v Iunue. Neumrel ani z vôle boha Rea, ktorý túžil s ním splynúť, ani ho nezavolať k svojej pravici vládca podsvetia Usire. Stal sa obeťou vraha.

Vraždu zosnovala s pomocou zradných dvoranov jedna z kráľových vedľajších manželiek, aby tak umožnila nastúpiť na trón svojmu synovi, hoci Senvosret bol ako prvorodený kráľov syn od hlavnej manželky už dávno vyhlásený za následníka trónu a dokonca korunovaný za spolukráľa. Práve tomuto ničomnému synovi čítal posol správu, ktorá sa končila výzvou, aby sa bezodkladne vrátil do hlavného mesta a položil si na hlavu červenú a bielu korunu Horného a Dolného Egypta.

Akí to boli poslovia, čo zastihli môjho pána a milovaného vládcu Senvosreta? Mali ho vylákať do veľkého kráľovho domu, aby ho tam sprisahanci takisto zavraždili? Alebo prišli od verných služobníkov, aby prekazil korunovanie nezákonného kráľa a pomstil zavraždenie svojho otca?

Dokáže však lev, keď sa chytí do pasce, uniknúť mužom, čo na neho ukrytí číhajú s oštepami a lukmi? Dokáže spravodlivý premôcť zločincov, čo sa opovážia vzťahovať ruku na boha?

Čo čaká kráľa Senvosreta? Nech žije večne! Čo čaká jeho vznešenú manželku Nofretu? Nech žije večne!

Prekladateľ, dramaturg, novinár, publicista, literárny, divadelný, filmový kritik a vedecký pracovník Ústavu slovenskej literatúry SAV. Narodil sa 4. decembra 1922 v Bratislave a zomrel 25. septembra 2006 v Mníchove. Po maturite na bratislavskom gymnáziu v roku 1940 sa z rasových dôvodov nedostal študovať na vysokú školu. Dokonca i s bratom sa dostal do transportu, ale matka, Nemka – Prešpuráčka, podnikla všetko, aby ich z neho vytiahla. Do konca vojny písal pod vlastným menom i rôznymi pseudonymami. Od roku 1945 bol redaktorom Pravdy, Národnej obrody, vydavateľstva Slovenský spisovateľ, dramaturg činohry SND.

V roku 1976 bol normalizačnými pomermi donútený emigrovať do Nemecka. Písal filmové, literárne a divadelné kritiky, publikoval v časopisoch *Elán*, *Kultúrny život*, v Československom rozhlase a v dennej tlači. Časť z jeho štúdií a esejí vyšla knižne pod názvom *Pohľad v zrkadlách*. V oblasti literárnej histórie sa venoval najmä DAVu a davistom. Prekladal z angličtiny a nemčiny. Po roku 1970 bol, podobne ako jeho manželka Zora Jesenská, (jej profil bol uverejnený v Slovenských dotykoch v súvislosti s komentovaným úryvkom zo spomienkovej knihy *Vyznania a šarvátky* v novembri 2007), vyradený zo slovenskej literatúry a kultúry. Všetko, čo preložil, preložila ona, alebo obaja, bolo vyradené z kníhkupectiev a knižníc. V spomienkovej knihe *Šedem dní do pohrebu* reflektuje svoj život, ale i osemnásťročné manželstvo so Zorou Jesenskou. Časovo je dej knihy ohraničený siedmymi dňami od jej úmrtia v Bratislave po pohreb v Martine. V reflexiách sa objavujú známe osobnosti slovenského kultúrneho a verejného života – Vlado Mináč, Peter Karvaš, Husáková druhá manželka Viera Millerová, Agneša Kalinová, Ladislav Mňačko, Alexander Matuška, Soňa Čechová, manželia Perla a Jozef Bžochovci, profesor Jozef Felix, Gabo Rapoš a ďalší. Autor spomína na svoje detstvo, predčasne zomre-

tého otca, významného novinára, matku, ktorá ako Prešpuráčka ovládala len nemčinu a iba pomoc synov zabránila jej odsunu po roku 1945. Píše o peripetiách svojho manželstva s o trinásť rokov staršou ženou, ktorá ignorovala svoju svokru, ale i jeho odmietanie manželkinou rodinou, pre ktorú Ján Rozner ako človek novej doby nebol spoločensky prijateľný. Sám popisuje svoj ideový vývoj od rigorózneho lavičiar, ktorý prehliadol, aj keď nikdy na rozdiel od svojej manželky nebol členom komunistickej strany.

Spomína statočnosť profesora Jozefa Felixa, ktorý bez akéhokoľvek váhania prehovoril pri rozlúčke so Zorou Jesenskou, odmietol si dať cenzurovať prejav a odniesol to už druhýkrát vo svojom živote vyhodnením z postu vysokoškolského učiteľa. Na druhej strane, hovorí o ľuďoch, ktorí sa v normalizácii vyhýbali stretnutiam, neboli ochotní nijako pomôcť, odignorovali v spisovateľskej organizácii úmrtie Zory Jesenskej napriek tomu, že bola za svoje preklady zaslúžilou umelkyňou.

Pre tých, ktorí nepoznali pravú tvár normalizačného režimu, budú znieť ako neuveriteľné príbehy okolo pohrebu v Martine, kde napríklad vedenie Matice slovenskej zakázalo svojim pracovníkom, aby túto významnú osobnosť kultúrneho života odprevadili na poslednej ceste.

Pracovník bezpečnosti pôvodne nechcel povoliť hrať ani úryvky z Janáčkových Lašských tancov, ktoré mala zosulá literátka v obľube, lebo nevedel, kto je to Janáček a navrhoval osvedčené skladby, ktoré mala k dispozícii martinská pohrebná služba. Vrchol absurdnosti bolo i okradnutie pri účtovaní výdavkov za už v Bratislave zaplatené služby, ktoré išli do vrecka pracovníkom martinskej pohrebnej služby.

Roznerovu knihu možno označiť za spomienkový román. Je to pozoruhodné dielo, vychádzajúce tri roky po autorovej smrti, objavujúce nadanie a schopnosti autora, ktoré bohužiaľ neboli - na škodu slovenskej literatúry - včas rozpoznané.

Vojtech Čelko

JÁN ROZNER

SEDEM DNÍ DO POHREBU

Úryvok

A spisovateľa, začal kutrať v pamäti, keď zase nevedel ďalej... veď sa motali medzi nami desaťročia, jeho žena vyesedávala na všelijakých schôdzach, komisiách, rečnila na plenárkach, on o nich písal kritiky, sedel s nimi po kaviarňach, v spisovateľskom klube a teraz sa nevedel rozpomenúť na nijaké meno, akosi sa rozpáchli, nie na všetky svetové strany, ale preč od nich..., ale nie, opravil sa v duchu, vôbec sa nerozpáchli, vždy sa okolo nich vyskytovali dosť ojedinele..., a keď o nich písal, nemohol čakať, že ho budú zahrňovať svojou príchylnosťou, a jeho žena mala špeciálnu záľubu vyslovovať svoje názory takrečeno na plnú hubu, špeciálnu schopnosť vystupovať nediplomaticky a robiť si nepriateľov..., a keď sa aj z času na čas niekto vyskytol, zase ich skôr-neskôr rozdelila doba... rozpozmenul sa na Mináča, s ktorým boli kedysi tak zadobre, že ho skoro pravidelne každú nedeľu navštevovali, prediskutovali všetko, čo práve bolo aktuálne, vypili si pritom zakaždým fľašu vodky, ohromne si vo všetkom rozumeli, len prišiel

rok 1956 – ruské tanky v Budapešti -, príbehli za ním celí vynáčení, čo on na to, ale on bol napodiv pokojný, „no a čo iné mali urobiť Rusi“, aj sa im dosť namrzene čudoval – až neskôr sa mu vyjasnilo, že Maďarov nenávidel z hĺbky duše a nebol by Rusom zazlieval, ani keby na Budapešť boli zhodili atómovú bombu – odvtedy sa navštevovali čoraz menej, až za ním prestali chodiť a dokonca sa ledva zdravili. Špeciálne znenávidel jeho ženu, lebo s ňou sedel často na mnohých schôdzach a zaujímala vždy postoje škodlivé národu, odpadla od národa a na vine bol on, jej muž... A Matuška, pápež literárnej kritiky, ktorý u nich v starom byte niekedy rečnil do vyčerpania a čím viac si vypil, tým viac nadával na Maďarov, na Čechov a tak mimochodom ešte na židov, bol to jeho štandardný repertoár, ktorý prednášal každý večer, keď ho niekde pozvali, a keď ho práve nikde nepozvali, prednášal ho v spisovateľskom klube. V lete 1968 ho všetci zbožne počúvali ako Konfúcia múdro rečniť na spisovateľskej plenárke, v hlase sa mu chvela trpkosť zmiešaná s neskrývaným rozhor-

čením, keď zvolal „Už ani Husák im nie je dobrý, dosť dobrý demokrat, tým našim demokratizátorom“ – to bola vtedy nadávka v istom kruhu ľudí a v niektorých novinách, „demokratizátori“ – to platilo na takých, čo dávali prednosť demokracii pred federáciou, ako jeho žena aj on a hŕstka ďalších, hlavne z Kultúrneho života, ktorý potom aj zastavili, ako vyobcovaní sa v tej chvíli premenili na čierne ovce, na pohanov, ktorí neprijali vieru v nového vykupiteľa a spasiteľa, odvtedy splaslo aj toto ich priateľstvo, v ich novom byte už nikdy nebol... ale čo spisovatelia, pápež literárnej kritiky, veď vtedy dokonca Viera a Martin, blízki príbuzní, hľadeli na jeho ženu ako na poblúznenu, lebo sa stala demokratizátorkou a národ pre ňu už nič neznamenal... ale moment, moment, jeden zo spisovateľov sa u nich ešte vždy po istom odstupe zjavil, niekedy aj so ženou, ozajstnou dámou, a veľmi peknou, kedysi sa na neho všetci vrhli pre jeho román *Pokolenie* v útoku a jeho žena sa ho zastala, to jej nezabudol... ale nech už bol, aký bol, nevyparil sa. Tak to je dvadsaťdva.